

ΚΡΙΤΙΚΟΝ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

Silvio Giuseppe Mercati, *Collectanea Byzantina* (con introduzione e a cura di Augusta Acconcia Longo, prefazione di Giuseppe Schirò). Istituto di Studi Bizantini e Neellenici Università di Roma. Dedalo Libri 1970, Volume I XV + 712. Volume II 859.

1. Ἡ συλλογικὴ αὐτῆ ἐκδοσις τῶν ἀπάντων τοῦ ἀοιδίμου μεγάλου ἐπιστήμονος φιλολόγου, τοῦ ἀπατριάρχου τῶν βυζαντινῶν σπουδῶν, ὡς ὀρθῶς ἀνομάσθη ὁ Silvio Giuseppe Mercati, τοῦ εἰλικρινοῦς Ἰταλοῦ Φιλέλληκος Καθηγητοῦ καὶ Ἀκαδημαϊκοῦ, πληροῦ χάρως τοῦς ἐπιστήμονας Βυζαντινολόγους, ἀλλὰ καὶ Θεολόγους, διότι τὰ θαυμάσια ἐπιστημονικὰ ἐπιτεύγματα τοῦ διεθνοῦς κύρους ἐπιστήμονος τούτου καθίστανται εὐχερῶς κτῆμα παντός βουλομένου ν' ἀντλήσῃ καὶ καρποθῆ ὅ,τι χρήσιμον ἐκ τῆς σοφίας τοῦ ἀλήστου μνήμης ἐξαιρέτου ἐρευνητοῦ. Τὴν προσωπογραφίαν τοῦ ἀοιδίμου ἀνδρὸς ἐσκιαγράφησεν ὁ Καθηγητῆς Α. Δ. Κομίνης, ἐν Ἐπ. Ἐτ. Βυζ. Σπ., τ. 33 (1964), 305 - 308.

2. Τὸ ἔργον προλογίζει ὁ γνωστός Καθηγητῆς-βυζαντινολόγος καὶ νεοελληνιστῆς Giuseppe Schirò. Ἀκολουθεῖ ἡ βιογραφία, ἡ ὑπὸ τοῦ ἰδίου Dr. Silvio Giuseppe Mercati ἐν Ρώμῃ τῆ 29ῃ Ἰανουαρίου 1911 συνταχθεῖσα, καὶ τέλος σύντομος καὶ περιεκτικὴ Εἰσαγωγὴ ὑπὸ Α. Acconcia Longo. Καὶ ἐν μὲν τῷ πρώτῳ τόμῳ περιλαμβάνονται τὰ καθαρῶς φιλολογικὰ ἔργα, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ τόμῳ τὰ ἐξῆς, κατὰ τὴν ἀκόλουθον σειρὰν: 2. Παλαιωγραφία-Κωδικολογία. 3. Παπυρολογία. 4. Ἐπιγραφικὴ. 5. Ἰταλοελληνικαὶ Μελέται. 6. Ἀρχαιολογία καὶ Τέχνη. 7. Νεοελληνικαὶ Μελέται καὶ 8. Ποιζίλα.

3. Τὰ ἐν τῷ πρώτῳ τόμῳ περιλαμβανόμενα μελετήματα ἀνέρονται ἐν συνόλῳ εἰς 93. Ἐκ τούτων ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον ἀπὸ θεολογικῆς σκοπιᾶς ἔχουν τὰ ἐξῆς. «Περὶ ἐνὸς Ἀνακρεοντείου ἔσματος ἀκρωτηριασμένου, κακῶς ἀποδιδόμενου εἰς τὸν Γρηγόριον τὸν Ναζιανζηνόν» (σ. 3-10). «Ὁ ὕμνος Ὡς ἐνώπιον (Πένθος τῆ κυριακῆ ἐσπέρας)» (σ. 11-22). «Ἡ Ἀποκάλυψις τοῦ Σεδράχ» (σ. 23-24). «Περὶ τινων δωδεκασυλλάβων στίχων ἐν τῇ Ὀμιλίᾳ τοῦ Πατριάρχου Κ/πόλεως Γερμανοῦ Α' «Εἰς τὰ Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου» (σ. 25-43). «Βίος ἐν στίχοις λαμβικοῖς τοῦ ἁγίου Νικολάου Μύρων ἐν κώδ. ἑλλην. 30 τῆς Μεσσήνης» (σ. 44-65). Ἰακώβου, Ἀρχιεπισκόπου Βουλγαρίας σύντομα μελετήματα» (σ. 66-98). «Περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν ἔργων τοῦ Ἰακώβου Βουλγαρίας» (σ. 99-113). «Ποιήματα Μιχαὴλ γραμματικοῦ ἱερομονάχου» (σ. 114-135). «Στίχοι θρηνητικοὶ Ἀδάμ καὶ παραδείσου» (σ. 136-143). Ἀρχαία ὀμιλία εἰς τὴν Χριστοῦ γέννησιν» (σ. 174-190). «Στίχοι μοναχοῦ Μακαρίου Καλορίτου καὶ Κωνσταντίνου Ἀναγνώστου» (σ. 206-235). «Πρώτῃ ἐκδοσις τῆς Μοναφδίας τοῦ Ψελλοῦ «Εἰς τὴν τῆς ἁγίας Σοφίας σύμπρωσιν» ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ κώδ. Βαρβερ. ἑλλην. 240» (σ. 265/6). «Στίχοι λαμβικοὶ τοῦ Στεφάνου Μελητίου πρὸς τὸν ἅγιον πατέρα καὶ ὁμολογητὴν Θεόδωρον ἡγούμενον τὸν Στουδίτην» (σ. 311-314). «Ποιήματα τοῦ Θεοφυλάκτου Βουλγαρίας» (σ. 348-372). Ἀκολουθία εἰς τὸν ἐν ἁγίοις πατέρα ἡμῶν Ἰωάννην μητροπολίτην τῶν Εὐχαΐτων γεγενοῦτα παρὰ Θεοδώρου κοιτωνίτου καὶ βασιλικοῦ νοταρίου, τοῦ ἀνεψιοῦ αὐτοῦ» (σ. 513-528). «Στίχοι τοῦ Τρικλίνῃ Κύρ Δημητρίου εἰς τοὺς

ἀγίους μεγάλους φωστῆρας καὶ διδασκάλους τῆς οἰκουμένης Βασιλείον τὸν μέγαν, Γρηγόριον τὸν Θεολόγον καὶ Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον» (σ. 529-538). «Στίχοι τοῦ Νικηφόρου Οὐρανοῦ πρὸς τὸν Συμεῶνα τὸν Μεταφραστὴν καὶ λογοθέτην τοῦ δρόμου» καὶ «εἰς νέαν φιλόσοφον» (σ. 571/3). «Ποιήματα λαμβικά τοῦ Νικηφόρου Χρυσοβέργη, μητροπολίτου Σάρδεων» (σ. 574-594). «Παράινεσις ἀσκηταῖς κατὰ στοιχείον Ἰεραίου τοῦ Σύρου» (σ. 595-598). «Ἐπίγραμμα εἰς τὸν ὄσιον πατέρα ἡμῶν Θεόδωρον (τὸν Στουδίτην)» (σ. 599-608). «Ὁμολογία Μιχαὴλ Ἀτταλειάτου» καὶ «Ἰαμβοὶ εἰς τὸ βιβλίον τῶν Ψαλμῶν» (σ. 609-617).

4. Ἰδιαιτέρας σημειώσεως ἄξιον εἶναι, ὅτι πᾶσαι αἱ μελέται διακρίνονται οὐ μόνον διὰ τὴν ἀρίστην μεθοδικὴν τεκμηρίωσιν καὶ ἐξαιρετον φιλολογικο-κριτικὴν ἀποδεικτικὴν τῶν δυνάμιν καὶ τὸν πλούσιον τῆς ἐπιχειρηματολογίας ὀπλισμόν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ὑποδειγματικὴν φιλολογικὴν ἐκδοσιν τῶν κειμένων, μεθ' ὧν πᾶσαι αἱ μελέται πλουτίζονται. Τὰ κείμενα δὲ ταῦτα, ἅτινα καὶ ἰδιαιτέρας ἐνδιαφέρον τὴν Θεολογίαν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὸ πρῶτον ἐκδίδονται ἢ ἐπακνεκίδονται μετὰ σαφῶν παρατηρήσεων καὶ διορθώσεων, ἐπὶ τῇ βῆσει πληρεστέρων κωδίκων. Πάντα τὰ ἀνωτέρω ἀναφερθέντα μελετήματα ἐμπεριλαμβάνουν κείμενα ἑλληνιστὶ γεγραμμένα, περὶ ἃ ἀσχολεῖται ἡ σοφὴ γραφὴς τοῦ μεγάλου ἐπιστήμονος ἐν γλώσσῃ ἰταλικῇ. Ὁ ἐπιστήμων Θεολόγος θ' ἀνεύρηθη θησαυρὸν πράγματι ἱερῶν κειμένων, πλείστον ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων, ἐξ ὧν δύναται ν' ἀντλήσῃ διδάγματα ὠφέλιμα καὶ ποικίλα.

5. Ὁ δεύτερος, ὁ καὶ ὀγκωδέστερος κατὰ 142 σελίδας περίπου, ἐμπεριλαμβάνει, ὡς εἵπομεν, μελέτας 9 μὲν ἀναφερομένας εἰς τὴν Παλαιογραφίαν καὶ κωδικολογίαν· 16 μελέτας ἀναφερομένας εἰς τὴν Παιτυρολογίαν· 33 μελέτας ἀναφερομένας εἰς τὴν Ἐπιγραφικὴν· 10 μελέτας ἀναφερομένας εἰς ἑλληνο-ιταλικά θέματα· 11 μελετήματα, ἀναφερόμενα εἰς τὴν Ἀρχαιολογίαν καὶ τὴν Τέχνην· 7 μελετήματα, ἀναφερόμενα εἰς τὴν νεοελληνικὴν γραμματείαν καὶ τέλος 22 μελετήματα ὕλης ποικίλης. Ἐν τέλει, παρατίθεται ἡ πλήρης βιβλιογραφία κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν τῶν ἔργων τοῦ σοφοῦ ἐπιστήμονος (σ. 781-802). Ἀκολουθοῦν Πίνακες ὀνομάτων (803-838), Κωδίκων (σ. 839-848), Παιτύρων (σ. 849-850) καὶ τέλος ὁ Πίναξ τῶν Περιεχομένων καὶ τῶν δύο τόμων (Α' σ. 851 καὶ Β' σ. 855-859). Κατακλείεται δὲ τὸ ἔργον μὲ τὴν δημοσίευσιν τῶν ὀνομάτων τῶν ἐπιστημόνων ἀνὰ τὴν οἰκουμένην, οἵτινες ἐδήλωσαν συμμετοχὴν ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν ἔργων τοῦ σοφοῦ ἐπιστήμονος, ἐγνώρισαν αὐτὸν προσωπικῶς, ὡς καὶ ὁ ὑποφαινόμενος, καὶ ἐξετίμησαν οὐ μόνον τὴν σοφίαν καὶ πολυμαθειαν τοῦ μεγάλου Ἰταλοῦ Βυζαντινολόγου καὶ Νεοελληνιστοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀξιομίμητον καλοκαγαθίαν καὶ τὸν πηγαῖον καὶ ἀνυπόκριτον ἀνθρωπισμὸν αὐτοῦ καὶ τέλος τὸν θερμὸν καὶ εὐκρινῆ φιλελλητισμὸν του.

Οἱ ἐπιμεληθέντες τῆς παρουσίας ἐκδόσεως εἶναι ἄξιοι τῆς εὐγνωμοσύνης τῆς Ἐπιστήμης τῆς Βυζαντινολογίας, ἀλλὰ καὶ τῆς γενετήρας αὐτῶν, διότι διὰ τοῦ ἔργου τοῦ σοφοῦ συμπατριώτου αὐτῶν, προβάλλεται καὶ τὸ ὄνομα τῆς μεγάλης καὶ ἱστορικῆς πατρίδος αὐτῶν, τῆς Ἰταλίας! Ἐν τέλει καὶ τοῦτο λεχθήτω. Τὰ ἐνδιαφέροντα, ἅτινα ἐκίνησαν τὴν γραφίδα τοῦ *Silvio Giuseppe Mercati* καὶ ἐνέπνευσαν τὴν σοφὴν τούτου κεφαλὴν πρὸς διαπραγμάτευσιν, ἀποτελοῦν ἅμα τὴν ἔγγραπτον μαρτυρίαν ἰδεολογικῆς συγγενείας τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ Ἰταλικοῦ λαοῦ, ἀποτόκου τῆς μακρᾶς ἱστορικῆς συναντήσεως καὶ συμβιώσεως τούτων ἐν τῷ μεσογειακῷ χώρῳ.

Συνιστῶμεν ἐκθύμως τὴν ἀπόκτησιν τοῦ σπουδαίου διτόμου τούτου ἔργου οὐ μόνον ὑπὸ τῶν Δημοσίων Βιβλιοθηκῶν τῆς Χώρας ἡμῶν καὶ τῶν Ἀνωτάτων Ἐπιστημονικῶν Ἰδρυμάτων, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ πάντων τῶν φιλομαθῶν, τῶν τε φιλολόγων καὶ τῶν θεολόγων.

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ

ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ, Δημοσίευμα Πατριαρχικοῦ Ἰδρύματος Πατερικῶν Μελετῶν. Θεσσαλονίκη 1972, τ. 4, τεύχη Α' καὶ Β'. Διευθυντής: Παν. Κ. Χρήστου. Ἐπιμελήτης: Εὐάγ. Κ. Χρυσός.

1. Τὸ ἐν τῇ ἱστορικῇ Μοῇ τῶν Βλατάδων ἐδρευόν «Πατριαρχικὸν Ἰδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν», ἰδρυθὲν τῇ μεγαλοπρόφῃ ἐμπνεύσει τοῦ μεγάλου Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου ἀοιδίμου κυροῦ Ἀθηνάγορου Α', διαικούμενον δὲ ὑπὸ προσωπικοτήτων τῆς Θεσσαλονίκης, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Παναγ. Μητροπολίτου κ. Λεωνίδου καὶ ὑπὸ τὴν δημιουργικὴν πνοὴν τοῦ συναδέλφου Καθηγητοῦ κ. Παν. Κ. Χρήστου τελούν, ἔφεραν εἰς τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος ἀξιολογώτατας Μελέτας ἐπὶ πολλῶν πεδίων τῆς Πατερικῆς Γραμματείας, Ἱστορίας, Παλαιογραφίας, Ὑμνογραφίας καὶ Θεολογίας. Τὸ ἄχρι τοῦδε πολυπλευρὸν ἔργον τοῦ Ἰδρύματος τούτου προκλιεῖ πράγματι τὸν θναυμασμόν, ἡ δὲ Ἑλληνικὴ Ἐπιστήμη τῆς Θεολογίας ἐκλύσει τὴν προσοχὴν καὶ ἐκτίμησιν οὐ μόνον ἐντός, ἀλλὰ καὶ ἐκτός τῆς Ἑλλάδος.

2. Ἐὰν ἄχρι τοῦδε δὲν ἐγένετο ἡ προσήκουσα προβολὴ τῶν δημοσιευμάτων τοῦ Ἰδρύματος Πατερικῶν Μελετῶν Θεσσαλονίκης, τοῦτο ὠφελετο εἰς λόγους ἕξω τῆς εὐθύνης τοῦ Διευθυντοῦ τῆς «Θεολογίας». Πρὸ τῆς ἀναλήψεως τῆς Διευθύνσεως τοῦ Περιοδικοῦ τῆς «Θεολογίας» ὑπὸ τοῦ νῦν Διευθυντοῦ, τὴν εὐθύνην τῆς προβολῆς καὶ κρίσεως τῶν δημοσιευμάτων εἶχεν ἀναλάβει ἡ τῶν κ. κ. Καθηγητῶν Συντακτικὴ Ἐπιτροπὴ. Ἐδημοσιεύοντο δὲ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν σύντομοι κατὰ τὸ πλεῖστον βιβλιοκριτικαὶ ἀναλύσεις, ἰδίᾳ τοῦ Περιοδικοῦ «Κληρονομία». Ἐκτοτε ὁ νῦν Διευθυντὴς τῆς «Θεολογίας», βεβαρημένος ὑπὸ πολλαπλῶν ὑποχρεώσεων, δὲν εὔρε τὸν καιρὸν ν' ἀσχοληθῇ ἐιδικώτερον ἐπὶ τῆς φιλοτίμου παραγωγῆς τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος Πατριαρχικοῦ Ἰδρύματος. Ἐν τούτοις, πρὸς ἐλάφρυνσιν τῶν βαρῶν του, παρεκάλεσεν ὁ Διευθυντὴς τῆς «Θεολογίας» πάντας τοὺς κ. κ. συναδελφούς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Θεσσαλονίκης, ὅπως προθυμοποιηθοῦν συνεργάζομενο διὰ δημοσιευμάτων καὶ βιβλιοκρισιῶν ἐν τῷ Περιοδικῷ «Θεολογία», ἀλλ' οἱ πλεῖστοι βεβαρημένοι, φαίνεται, ὑπὸ πολλῶν καὶ οὗτοι ἀσχολιῶν, δὲν ἠδυνήθησαν ν' ἀνταποκριθῶν εἰς τὴν παράκλησιν αὐτήν, ὅποτε καὶ τὰ δημοσιεύματα τοῦ Πατριαρχικοῦ Ἰδρύματος θὰ εὐρισκον τὴν ἐμπρόπουσαν ἀνταπόκρισιν καὶ προβολήν. Πάντως ἡ παράκλησις συνεργασίας ἐπαναλαμβάνεται καὶ πάλιν μετὰ θερμότητος.

3. Καὶ νῦν ἐπὶ τοῦ θέματος. Ἐχομεν ἐνώπιόν μας τὰ δύο τεύχη τοῦ Δ' τόμου τοῦ καθ' ἐξάμηνον ἐκδομένου Περιοδικοῦ ὑπὸ τοῦ Πατριαρχικοῦ Ἰδρύματος Πατερικῶν Μελετῶν «Κληρονομία». Ἀναγράφομεν ἀπλῶς τὰ περιεχόμενα ἐκάστου τεύχους κεχωρισμένως. Ἐκ προοιμίου λεχθήτω, ὅτι ἡ συμβολὴ ἐκάστου συγγραφέως, ἀξιολόγος καθ' ἑαυτήν, δύναται νὰ εὔρη τὴν ἀρμόζουσαν ἀξιοποίησιν ὑπὸ τοῦ εἰδικοῦ ἐκάστου διαπραγματευομένου θέματος καὶ νὰ τοποθετηθῇ ἐντός τῆς πηγαίας ἢ μὴ ἐπιστημονικῆς δεοντολογίας. Τεῦχος Α', σ. 227: Ἐμπεριλαμβάνει τὰς ἐξῆς μελέτας: Metrop. Stylianos Harkianakis, Der auferstandene Christus und die Kirche. Ἱερομ. Ἀρτεμίου Ραντοσαβλίεβιτς, Παράδοσις καὶ Ἐκκλησία. Παν. Χρήστου, Τὸ ἀνθρώπινον πλήρωμα κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Γρηγορίου Νύσσης. Constantin Tsirpanlis, The Imperial Coronation and Theory in «De ceremoniis aulae Byzantinae» of Constantine VII, Porphyrogennitus. Demetrios Constantelos, Emperor John Vatatzes, Social Concern: Basis for Canonization. Hans-Martin Hagen, Eine Anabasis-Handschrift im Kloster Vlatadon in Thessaloniki. Erich Lamberz, Zum Schicksal der griechischen Handschriften des Doktor Micón. Reinhard Hübner, Gotteserkenntnis durch die Inkarnation Gottes. Μητροπ. Στυλιανοῦ Χαρκιανάκι, Θέματα θεολογίας τοῦ συγχρόνου θεολογικοῦ διαλό-

7. ΟΛΥΜΠΙΑΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΤΣΑΝΑΝΑ, Ἡ ἀνθρωπολογία τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, 1970, σσ. 160. 100
8. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Σ. ΨΕΥΤΟΓΚΑ, Μελίτωνος Σάρδεων, «Τὰ περὶ τοῦ Πάσχα δόξο», 1971, σσ. 256. 100
9. ΘΕΟΔΩΡΟΥ Ν. ΖΗΣΗ, Ἄνθρωπος καὶ κόσμος ἐν τῇ οἰκονομίᾳ τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸν ἱερὸν Χρυσόστομον, 1971, σσ. 276. 100
10. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Ι. ΚΟΡΝΙΤΣΕΣΚΟΥ, Ὁ ἀνθρωπισμὸς κατὰ τὸν ἱερὸν Χρυσόστομον, 1971, σσ. 146. 100
11. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Γ. ΤΣΑΜΗ, Ἡ τελείωσις τοῦ ἀνθρώπου κατὰ Νικήτην τὸν Στρηθῆτον, 1971, σσ. 162. 100
12. ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α. ΣΤΟΓΙΟΓΛΟΥ, Ἡ ἐν Θεσσαλονίκῃ Πατριαρχικῇ Μονῇ τῶν Βλατάδων, 1971, σσ. 408. 200

B. ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΟΛΟΓΙΑ. Σειρὰ εἰδικῶν ἐπιστημονικῶν ἐγχειριδίων, τὰ ὁποῖα παρουσιάζουν καὶ ἀναλύουν τὴν τεραστίαν εἰς ἔξτασιν καὶ σπουδιότητά Χριστιανικῆν Γραμματείαν.

Ἐδημοσιεύθη :

ΚΑΡΙΟΦΙΛΗ ΜΗΤΣΑΚΗ, Βυζαντινὴ Ὑμνογραφία, τόμος 1ος. Ἀπὸ τὴν Καινὴ Διαθήκη ἕως τὴν εἰκονομαχίαν, 1971, σσ. 588, πανόδετον. 300

Γ. ΘΕΟΛΟΓΙΚΑ ΔΟΚΙΜΙΑ. Δοκίμια ὀρθοδόξου Θεολογίας γενικωτέρου ἐνδιαφέροντος.

Ἐδημοσιεύθησαν ἤδη :

1. ΠΑΥΛΟΥ ΕΥΔΟΚΙΜΩΦ, Ἡ πάλη μετὰ τὸν Θεόν, 1970, σσ. 300. 100
2. ΧΡΗΣΤΟΥ ΜΠΟΥΚΗ, Ἡ γλώσσα τοῦ Γρηγορίου Νύσσης ὑπὸ τὸ φῶς τῆς φιλοσοφικῆς ἀναλύσεως, 1970, σσ. 184. 100
3. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΦΛΩΡΟΦΣΚΥ, Τὸ σῶμα τοῦ ζῶντος Χριστοῦ. Μία ὀρθόδοξος ἐρμηνεία τῆς ἐκκλησίας.
- Δ. ΦΩΣ ΠΑΤΕΡΩΝ. Ἐκκλησιολογικὰ δημοσιεύματα περὶ τῶν πατέρων μετὰ κείμενον καὶ μετάφρασιν ἀποσπασμάτων τῶν ἔργων αὐτῶν.

Ἐδημοσιεύθη :

ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ, Ἱγνάτιος Ἀντιοχείας, 1970, σσ. 109. 30

Ἐκτὸς σειρᾶς ἐδημοσιεύθησαν :

1. ΤΟ ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ. Ὁδηγὸς περιέχων ἐν συντομίᾳ τὴν ἱστορίαν καὶ περιγραφῶν τὰ κειμήλια τοῦ σπουδιωτέρου κέντρου τοῦ ὀρθοδόξου Μοναχισμοῦ μετὰ 120 ἐγχρώμων εἰκόνων.
Ἑλληνικὴ ἔκδοσις 80
Ἀγγλικὴ ἔκδοσις 100
2. ΝΙΚΟΥ Γ. ΠΕΝΤΖΙΚΗ, Πρὸς Ἑκκλησιασμόν, 1970, σσ. 156. 50
3. ΙΩΑΝΝΟΥ Μ. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, Λογικὴ Λατρεία, 1971, σσ. 390. 150
4. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Δ. ΚΑΛΟΚΥΡΗ, Ἡ Θεοτόκος εἰς τὴν εἰκονογραφίαν τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως, σσ. 300 + 305 πίνακες.

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ

γου. Ἀκολουθεῖ βιβλιογραφικὸν δελτίον (σ. 167-212), Κατάλογος ληφθέντων βιβλίων καὶ ἐπιστέφεται τὸ τεύχος μὲ τὰ Χρονικά (σ. 215-227).

4. Τὸ Β' τεύχος τῆς «Κληρονομία» τοῦ ἔτους 1972 ἐμπεριλαμβάνει τὰς ἀκολουθοῦσας μελέτας: Μνημόσυνον Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἀθηναγράφου Α'. Θεόδωρου Ζήστ., Ἡ ἐσχατολογία τοῦ Πλάτωνος κατὰ τὸν Εὐσέβιον Καισαρείας. Evangelos Chrysos, Zur Echtheit des «Rescriptum Theodosii ad Honorium» in der «Collection Thessalonicensis». Hilarion Petzold, Zum Frömmigkeitsbild der hl. Säulensteher. Rudolf Schieffer, Nochmals zur Überlieferung von Justinians «Edictum de recta fide». Βασίλειου Φανουργάκη, Ἄγνωστα ἀντιπαραλαμικά συγγράμματα τοῦ Γρηγορίου Ἀκινδύνου. Καριοφίλη Μητσάκη, Βυζαντινὴ καὶ Νεοελληνικὴ Παραύμνογραφία. Gregorio Stathis, I sistemi alfabetici di scrittura musicale per scrivere la musica bizantina nel periodo 1790-1850. Μητροπ. Μιλητουπόλεως Στυλιανοῦ, Τὸ ἅγιον Πνεῦμα ὡς ἐρμηνεὺς τοῦ Εὐαγγελίου καὶ ζωοδότης τῆς σημερινῆς Ἐκκλησίας. Ἀκολουθεῖ βιβλιογραφικὸν δελτίον καὶ ἐν τέλει Χρονικά (σ. 227-466).

5. Καὶ μόνη ἡ ἀναγραφὴ τῶν περιεχομένων προκαλεῖ ἀναμφιβόλως τὸ ἐνδιαφέρον τῶν εἰδικῶν ἐπιστημόνων εἰς μελέτην καὶ κρίσιν ἐκάστης ἐπὶ μέρους διατριβῆς. Ἀλλ' ἐνταῦθα ἐπιθυμῶ ν' ἀναγράψω καὶ τὰς λοιπὰς ἐκδόσεις τοῦ Πατριαρχικοῦ Ἰδρύματος.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟῦ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ

ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

Ἰδὴν τοῦ περιοδικοῦ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ, τοῦ ὁποίου ἐκδίδεται ἤδη ὁ Δ' τόμος, τὸ Ἰδρυμα ἀνέπτυξεν ἔντονον ἐκδοτικὴν δραστηριότητα καὶ ἐξέδωκεν ἤδη τὰ ἐξῆς ἔργα:

A. ΑΝΑΛΕΚΤΑ ΒΛΑΤΑΔΩΝ. Σειρὰ Πατρολογικῶν μονογραφικῶν.

Ἐδημοσιεύθησαν ἤδη:

	Δρχ.
1. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Γ. ΤΣΑΜΗ, Ἡ διαλεκτικὴ φύσις τῆς διδασκαλίας Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, 1969, σσ. 194.	100
2. ΝΙΚΟΛΑΟΥ Α. ΜΑΤΣΟΥΚΑ, Γένεσις καὶ οὐσία τοῦ Ὁρθοδόξου δόγματος, 1969, σσ. 206.	
3. ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ Κ. ΧΡΥΣΟΥ, Ἡ ἐκκλησιαστικὴ πολιτικὴ τοῦ Ἰουστινιανοῦ κατὰ τὴν ἔριν περὶ τὰ Τρία Κεφάλαια καὶ τὴν Ε' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον, 1969, σσ. 226.	100
4. ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ Γ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, Συνάντησις Ὁρθοδόξου καὶ σχολαστικῆς Θεολογίας (Ἐν τῷ προσώπῳ Καλλίστου Ἀγγελικουδῆ καὶ Θωμᾶ Ἀκινάτου), 1970, σσ. 198.	100
5. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Α. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΥ, Νικόλαος Καβάσιλας Χαμαετός. Ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ, 1970, σσ. 148.	100
6. Ἀρχιμ. ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΥ Χ. ΑΡΧΟΝΤΩΝΗ, Περὶ τὴν κωδικοποίησιν τῶν ἱερῶν κανόνων καὶ τῶν κανονικῶν διατάξεων ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ, 1970, σσ. 148.	100

7. ΟΛΥΜΠΙΑΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΤΣΑΝΑΝΑ, Ἡ ἀνθρωπολογία τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, 1970, σσ. 160. 100
8. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Σ. ΨΕΥΤΟΓΚΑ, Μελίτωνος Σάρδων, Ἄτὰ περὶ τοῦ Πάσχα δ'ῶν, 1971, σσ. 256. 100
9. ΘΕΟΔΩΡΟΥ Ν. ΖΗΣΗ, Ἄνθρωπος καὶ κόσμος ἐν τῇ οἰκονομίᾳ τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸν ἱερὸν Χρυσόστομον, 1971, σσ. 276. 100
10. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Ι. ΚΟΡΝΙΤΣΕΣΚΟΥ, Ὁ ἀνθρωπισμὸς κατὰ τὸν ἱερὸν Χρυσόστομον, 1971, σσ. 146. 100
11. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Γ. ΤΣΑΜΗ, Ἡ τελείωσις τοῦ ἀνθρώπου κατὰ Νικήταν τὸν Στήθζτον, 1971, σσ. 162. 100
12. ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α. ΣΤΟΓΙΟΓΛΟΥ, Ἡ ἐν Θεσσαλονικῇ Πατριαρχικῇ Μονῇ τῶν Βλατάδων, 1971, σσ. 408. 200
- Β. ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΟΛΟΓΙΑ.** Σειρὰ εἰδικῶν ἐπιστημονικῶν ἐγχειριδίων, τὰ ὅποια παρουσιάζουν καὶ ἀνάλυσιν τὴν τεραστίαν εἰς ἔκτασιν καὶ σπουδαιότητα Χριστιανικῆν Γραμματείαν.
- Ἐδημοσιεύθη :
- ΚΑΡΙΟΦΛΗ ΜΗΤΣΑΚΗ, Βυζαντινὴ Ὑμνογραφία, τόμος 1ος. Ἄπὸ τῆν Καινῆ Διαθήκῃ ἕως τῆν εἰκονομαχίαν, 1971, σσ. 588, πανόδετον. 300
- Γ. ΘΕΟΛΟΓΙΚΑ ΔΟΚΙΜΙΑ.** Δοκίμια ὀρθοδόξου Θεολογίας γενικωτέρου ἐνδιαφέροντος.
- Ἐδημοσιεύθησαν ἡδὲ :
1. ΠΑΥΛΟΥ ΕΥΔΟΚΙΜΩΦ, Ἡ πάλη μετὰ τὸν Θεόν, 1970, σσ. 300. 100
2. ΧΡΗΣΤΟΥ ΜΠΟΥΚΗ, Ἡ γλώσσα τοῦ Γρηγορίου Νύσσης ὑπὸ τὸ φῶς τῆς φιλοσοφικῆς ἀνάλυσεως, 1970, σσ. 184. 100
3. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΦΛΩΡΟΦΣΚΥ, Τὸ σῶμα τοῦ ζῶντος Χριστοῦ. Μία ὀρθόδοξος ἐρμηνεία τῆς ἐκκλησίας.
- Δ. ΦΩΣ ΠΑΤΕΡΩΝ.** Ἐκκλησιολογικὰ δημοσιεύματα περὶ τῶν πατέρων μετὰ κείμενον καὶ μετάφρασιν ἀποσπασμάτων τῶν ἔργων αὐτῶν.
- Ἐδημοσιεύθη :
- ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ, Ἰγνάτιος Ἀντιοχείας, 1970, σσ. 109. 30
- Ἐκτὸς σειρᾶς ἐδημοσιεύθησαν :
1. ΤΟ ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ. Ὁδηγὸς περιέχων ἐν συντομίᾳ τὴν ἱστορίαν καὶ περιγραφὰς τῶν κεμηλῶν τοῦ σπουδαιοτέρου κέντρου τοῦ ὀρθοδόξου Μοναχισμοῦ μετὰ 120 ἐγχρόμων εἰκόνων.
- Ἑλληνικὴ ἔκδοσις 80
- Ἄγγλικὴ ἔκδοσις 100
2. ΝΙΚΟΥ Γ. ΠΕΝΤΖΙΚΗ, Πρὸς Ἐκκλησιασμὸν, 1970, σσ. 156. 50
3. ΙΩΑΝΝΟΥ Μ. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, Λογικὴ Λατρεία, 1971, σσ. 390. 150
4. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Δ. ΚΑΛΟΚΥΡΗ, Ἡ Θεοτόκος εἰς τὴν εἰκονογραφίαν τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως, σσ. 300 + 305 πίνακες.

Ἀρχιμ. Γερωνύμου Λιάπη, Πρωτοσυγγέλλου Ἱερᾶς Μητροπόλεως Θηβῶν καὶ Λεβαδείας, Μεσαιωνικὰ Μνημεῖα Εὐβοίας, Βραβεῖον Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, Ἀθῆναι 1971, σ. 200+160 Πίνακας εἰκόνων ἀρίστης τέχνης+14 εἰκόνας ἐγχρώμους.

1. Ἡ Εὐβοία, ἡ ὠραιότατη μεγαλόνησος τοῦ Αἰγαίου, ἡ κατὰ τὴν μυθολογίαν Θεσπιάς νύμφη, ἐξ ἧς ὁ Ἡρακλῆς ἐγέννησε τὸν Ὀλυμπον, ἐθαυμάσθη ἔκκαλαι διὰ τὰς φυσικὰς καλλόνους τῆς καὶ τὸ ἥπιον καὶ δροσερὸν κλίμα τῆς. Μυθολογία, ἱστορία καὶ τέχνη προσδίδουν εἰς τὴν ὠραίαν νῆσον θαυμαστὴν αἴγλην. Ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τοῦ μετὰ χεῖρας ἔργου εὗρισκε: ὁ ἀναγνώστης σύντομον ἱστορίαν τῆς τε ἀρχαίας καὶ τῆς μεσαιωνικῆς τέχνης, πράγματι ἀξιοθαυμάστου. Ἀντιλαμβάνεται ἐπομένως πᾶς τις τὴν οὖαν σπουδαιότητα προσλαμβάνει ἢ παροῦσα ἐξαιρετος συστηματικὴ ἐργασία τοῦ πανοσιολογιστάτου Ἀρχιμανδρίτου Γερωνύμου Λιάπη, τοῦ διὰ πολλῶν θυσιῶν καὶ μόχθων ἀνερευνήσαντος τὰ Μεσαιωνικὰ Μνημεῖα τῆς Εὐβοίας καὶ δόντος τῇ δημοσιότητι πόνημα μεγάλης ἱστορικῆς καὶ δὴ καὶ βυζαντινῆς ἀρχαιολογικῆς σπουδαιότητος.

2. Ὁ σ. προσέδωκε τριμερῆ διάρθρωσιν εἰς τὸ ἔργον του. Προηγεῖται Πρόλογος ὑπὸ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Χαλκίδος κ. Νικολάου, τοῦ φιλομούσου καὶ φιλοπάτριδος τούτου Ἀρχιερέως. Ἀκολουθεῖ δ' εἶτα Εἰσαγωγή ὑπὸ τοῦ σ. καὶ ἔπονται τὰ τρία μέρη τῆς μελέτης, κατὰ τὴν ἐξῆς σειρὰν θεμάτων: Μέρος Α'. Γεραὶ Μοναί: 1. Ἡ Μονὴ τοῦ ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Καλυβίτου. 2. Ἡ Μονὴ τῆς Περιβλήπτου. 3. Ἡ Μονὴ τοῦ ἁγίου Γεωργίου (Ἀρμα). 4. Μονὴ ἁγ. Νικολάου Βάθειας. 5. Μονὴ Γαλατᾶκη (σ. 15-89). Μέρος Β'. Γεροὶ Ναοί: 1. Ἁγία Παρασκευὴ Χαλκίδος. 2. Ἁγία Ἄννα Ὁξυλίθου. 3. Ἁγιος Νικόλαος Ὁξυλίθου. 4. Κοίμησις τῆς Θεοτόκου Ὁξυλίθου. 5. Ἁγιος Νικόλαος Πύργου. 6. Ἁγία Θέκλα. 7. Ὁδηγήτρια εἰς Σπηλιές. 8. Μεταμόρφωσις τοῦ Σωτήρος Πυργίου. 9. Κοίμησις τῆς Θεοτόκου Ἀλιβερίου. 10. Ἡ «Παλιοπαναγία» τῆς Στενῆς (σ. 90-142). — Μέρος Γ'. Κάστρα καὶ πύργοι: 1. Φραγκικὰ κάστρα καὶ ὀχυρώματα. — Summary (σ. 157), Ὑποσημειώσεις (σ. 162), Σύντομογραφία (σ. 176), Βιβλιογραφία (σ. 177), Κατάλογος πινάκων (σ. 183) καὶ Εὐρετήριο (σ. 192).

3. Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Χαλκίδος κ. Νικόλαος ἐβοήθησε τὰ μέγιστα τὸν σ. εἰς τὴν καλίσθητον, ἀλλὰ καὶ πολυδάπανον ἔκδοσιν τοῦ ἔργου διὰ τῆς ἐπιχορηγήσεως ὑπὸ τοῦ εὐαγοῦς Ἰδρύματος τοῦ «Ὁσίου Ἰωάννου τοῦ Ῥώσσου» τοῦ ἀναγκαιοῦντος χρηματικοῦ ἐπάθλου. Εἶναι νὰ θαυμάζῃ τις τὴν φιλοπονίαν καὶ τὸν φλογερὸν ζῆλον τοῦ σ. διὰ τὴν ἐπιτυχῆ καὶ μετὰ τοσαύτης ἐπιστασίας συγκέντρωσιν τοῦ πολυτίμου ὕλικου τῆς μελέτης του. Ὡς ὁ ἴδιος ἐν τῇ Εἰσαγωγῇ του ἐξάγει, «Σκοπὸς τῆς παρουσίας ἐρίαις πολλῶν ἐξ αὐτῶν τῶν Μνημείων καὶ ἰδιαιτέρως τῶν Μεσαιωνικῶν. Ἡ προσπάθεια ὑπῆρξεν ἐπίπονος καὶ πολυδάπανος, διότι καὶ ἀρκεταὶ ἐπισκέψεις ἔπρεπε νὰ γίνοντο εἰς ἕκαστον Μνημεῖον καὶ ἡ φωτογράφησις, ἡ τόσον ἀπαραίτητος εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν, νὰ γίνῃ τελειότερα. Κατεβλήθη ἐπίσης προσπάθεια νὰ συμπεριληφθοῦν ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερα Μνημεῖα, διότι ἡ παρούσα μελέτη δὲν ἀποβλέπει εἰς τὴν λεπτομερῆ ἐπιστημονικὴν ἀνάλυσιν ἐνὸς ἑκάστου, ἀλλὰ κυρίως εἰς τὴν παράθεσιν πλουσίου ὕλικου. Διὰ τοῦτο, ἐνῶ περιέχονται λεπτομερεῖς φωτογραφίαι, μερικὰ μόνον ἐκ τούτων ἐξετάζονται λεπτομερῶς. Τῶν ἄλλων γίνεται ἀπλῆ περιγραφή μετὰ τὴν ἐλπίδα, ὅτι ὁ Θεὸς θὰ ἐπιτρέψῃ εἰς τὸ μέλλον ἕκαστον ἐξ αὐτῶν νὰ γίνῃ ἀντικείμενον ἰδιαιτέρας μελέτης» (σ. 13). Εὐχόμεθα νὰ ἴδῃ πραγματοποιούμενον τὸν ἐκφραζόμενον πόθον του ὁ σ., ἐπ' ὠφελείᾳ καὶ τῆς ἐπιστήμης τῆς Βυζαντινῆς Τέχνης καὶ Ἀρχαιολογίας.

4. Ἡ ἀκάματος προσπάθεια τοῦ νέου τούτου ἐπιστήμονος εἰς συλλογὴν τοῦ ἀνὰ τὴν ἔνδοξον νῆσον τῆς Εὐβοίας πλουσιωτάτου ὕλικου ἀξιολογωτάτων Μνημείων ἐγκατεσπαρ-

μένων καθ' ὅλην τὴν περιοχὴν τῆς μεγάλου ἡσίου ταύτης, προκαλεῖ τὸν θαυμασμὸν παντός ἐπιστήμονος καὶ μάλιστα τῶν εἰδικῶν ἀρχαιολόγων. Ὁ σ. πλὴν τῆς ἐνασχολήσεώς του περὶ τὴν Ἀρχαιολογίαν καὶ τὴν Βυζαντινὴν Τέχνην διὰ τῆς μελέτης τῆς διλης περὶ τοῦ θέματος του βιβλιογραφίας, τῆς προσπορισάσης αὐτῷ τὴν ἀπαιτουμένην γνῶσιν πρὸς βαθυτέραν κατανόησιν τῶν ἀνὰ πᾶν βῆμα ἐμφανιζομένων ἐρωτημάτων καὶ τὴν ὀρθὴν λύσιν τῶν ἀναφυσμένων προβλημάτων, κατώρρωσε νὰ παράσχη ἐν ὀρθοτάτῃ διατυπώσει καὶ μετ' εὐθυκρισίας ἰδίας ἀναλύσεις καὶ ἰδίας κρίσεις καὶ ἀπόψεις ἐπὶ ἐνὸς ἐκείνου περιγραφομένου Μνημείου.

5. Ἐκ τούτου καὶ ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν διὰ τοῦ Γενικοῦ Γραμματέως αὐτῆς Καθηγητοῦ κ. Γ. ω. Θεοδωρακοπούλου, τὴν ἐπίδοσιν εἰς τὸν σ. τοῦ Βραβείου, τοῦ ὑπὸ τῆς Ἐταιρείας Εὐβοϊκῶν Σπουδῶν ἀθλοθετηθέντος, κατὰ τὴν πανηγυρικὴν συνεδρίαν τῆς Ἀκαδημίας τῆ 29ῃ Δεκεμβρίου 1969, συνώδευσε καὶ διὰ τῶν ἀκολούθων ἐπαινετικῶν φράσεων: «Μετὰ γνώμην τῆς Β' Τάξεως τῶν Γραμμάτων καὶ τῶν Καλῶν Τεχνῶν καὶ ἀπόφασιν τῆς ὀλομελείας ἀπονέμεται: Τὸ ἐξ 25.000 δρχ. Βραβεῖον τῆς Ἐταιρείας Εὐβοϊκῶν Σπουδῶν εἰς τὸν Πρωτοσύγγελλον τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Θηβῶν καὶ Λεβαδείας Πανοσιολ. κ. Γερώνυμον Λιάπην διὰ τὴν συγγραφὴν ἀνεκδότου μελέτης περὶ τῶν Μεσαιωνικῶν Μνημείων τῆς Εὐβοίας ὑποβληθείσης εἰς τὴν Ἀκαδημίαν ὑπὸ τὴν ἐνδειξὴν ἀδιαβάς εἰς Μακεδονίαν βωήθησον ἡμῖν». Ὁ σ. κἀτοχος τῶν ἱερῶν καὶ λειτουργικῶν κειμένων ἐρμηνεύει ὀρθῶς τὰς εἰκονογραφικὰς παραστάσεις τῶν τοιχογραφιῶν καὶ κατέβαλε πολλὴν μόχθον καὶ μακροχρόνιον ἔρευναν διὰ νὰ προσφέρει ἀδημοσίευτον ὕλικόν πρὸς γνῶσιν τῆς Μεσαιωνικῆς Τέχνης καὶ τῆς Τέχνης μετὰ τὴν Ἄλωσιν μιᾶς περιοχῆς πλουσίας εἰς Μνήμειά, ὅπως ἡ Εὐβοία. Ἡ προσφορὰ τοῦ σ. κρίνεται ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας ὡς ἐξ ὀχως πολὺ τιμωρον.

6. Πᾶς ἔπαινος ἐν δικαιοσύνῃ ἐκφέρεται δι' ἓνα νέον κληρικὸν ἐπιστήμονα, μὴ φεισθέντα κόπων καὶ δαπνῶν διὰ μίαν συμβολὴν τὰ μάλιστα εὐπρόσδεκτον διὰ τε τὴν Ἀρχαιολογίαν καὶ διὰ τὴν Βυζαντινὴν καὶ τὴν Μεταβυζαντινὴν Τέχνην. Καὶ ἡ ἀπὸ τοῦ διδασκάλου πρὸς τὸν μαθητὴν του εὐχὴ εἶναι, ὅπως συνεχίσῃ τὰς ἐπιστημονικὰς ἐνασχολήσεις μετὰ τοῦ αὐτοῦ ζήλου, ὃν ἐπεδείξατο διὰ τὴν σύνταξιν τῆς παρούσης μελέτης του. Οἱ ἐπιδεικνύοντες ζήλον καὶ ἀφοσίωσιν εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν νέαι, εἶναι ἄξιον καὶ δίκαιον εὐμενῶς νὰ κρίνονται ἀπὸ τοὺς δυναμένους νὰ κρίνωσι καὶ μάλιστα τοὺς εἰδήμονας, καὶ οὐχὶ ἐν ἡμικλειστῷ ὀφθαλμῷ ν' ἀναγινώσκονται τὰ ἐπιτεύγματά των. Καθ' ἡμᾶς ἡ μελέτη τοῦ πανοσιολ. Ἀρχιμανδρίτου Γερώνυμου Λιάπη δικαίως ἐβραβεύθη ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας καὶ πεποιθᾶμεν ὅτι θὰ εὕρῃ αὕτῃ ἐπαινετὴν ἀπήχησιν μετὰ τῶν ἰδίων εἰδικῶν ἐπιστημόνων καὶ πέραν τῆς Ἑλλάδος.

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ

Ἀρχιμ. Νεκταρίου Χατζημιχάλη, Αἰ περὶ ἰδιοκτησίας ἀπόψεις ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ κατὰ τοὺς τρεῖς πρώτους αἰῶνας. Ἀνάλεκτα Βλατάδων, ἀρ. 13. Πατριαρχικὸν Ἰδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν, Θεσσαλονίκη 1972, σ. 201.

1. Αἶψα εὐπρόσδεκτος διατριβή, καλύπτουσα πράγματι τὸ ὑπάρχον παρ' ἡμῖν κενὸν ἐπὶ τοῦ διαπραγματευομένου θέματος ἀπὸ ἐκκλησιαστικῆς καὶ θεολογικῆς ἀπόψεως. Διάρθρωσις: Πρόλογος, συντομογραφία, εἰσαγωγή (σ. 1-13). — Κε φ. Α': Τὸ κοινωνικόν, ὁικονομικόν καὶ πολιτικὸν πλαίσιον τῶν τριῶν πρώτων αἰῶνων: 1. Παλαιστίνη. 2. Ἀλεξάνδρεια. 3. Ρώμη (σ. 18-52). — Κε φ. Β': Προέλευσις καὶ τρόποι κτήσεως τῆς ἰδιοκτησίας: 1. Ἡ ἰδιοκτησία ὡς προσφορὰ τοῦ Θεοῦ. 2. Ἡ ἰδιοκτησία ὡς ἀποτέλεσμα τῆς ἁμαρτίας. 3. Κληρονομία. 4. Ἔργασια. 5. Ἐτεροὶ τρόποι ἀποκτήσεως τῆς ἰδιοκτησίας: α. Τοκογλυφία.

β. Πλεονεξία καὶ φιλαργυρία (σ. 53-88). — Κ ε φ. Γ': Ἀτομικὴ καὶ κοινωνικὴ ιδιοκτησία: 1. Ἰδιοχρησία. 2. Κοινοχρησία. 3. Κοινοκτημοσύνη (σ. 89-135). — Κ ε φ. Δ': Σκοποὶ τῆς ιδιοκτησίας: 1. Ἡ ἀτομικὴ καὶ κοινωνικὴ ἀνάπτυξις. 2. Ἀσκήσις τῆς ἐλευθεροσύνης. 3. Ἀπελευθέρωσις μαρτύρων καὶ αἰχμαλώτων. 4. Ἰδιοτελεῖς σκοποὶ τῆς ιδιοκτησίας (σ. 136-168). — Ἐπιμετρον: Θεολογικὴ ἀξιολόγησις τῆς ιδιοκτησίας (σ. 169-184). — Conclusions (σ. 185). Βιβλιογραφία (σ. 191). Εὐρετήριο (σ. 197-201).

2. Ὁρθῶς ἐξάιρεται ἐν προλόγῳ ὑπὸ τοῦ σ. ἡ ἀναγκαιότης τῆς θεωρήσεως τῶν ὑλικῶν προγκυμτικοτήτων σήμερον διὰ τὴν Ἐκκλησίαν. Ὁ σ. ἐπὶ μακρὸν ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ μετεκπαιδευθεὶς, δὲν ἐφείσθη κόπων διὰ τὴν κάρπωσιν τῶν πρὸς τὸ θέμα του ἱστορικῶν εἰδήσεων τῶν τριῶν πρώτων τοῦ Χριστιανισμοῦ αἰώνων. Ἡ περιεκτικότης τῆς μελέτης δὲν στερεῖ τὰύτην τῆς οὐσιώδους προβολῆς τῶν ἐπὶ μέρους ἐξετζζομένων θεμάτων. Ἡ μετ' ἐπιστάσις καὶ εὐθυκρισίς γεγραμμένη μελέτη θὰ ἡδύνατο νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς εἰσαγωγικὴ τοῦ πολυπλεῖρου θέματος τῆς ιδιοκτησίας ἀπὸ χριστιανικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς ἀπόψεως.

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ

«Neues Glaubensbuch», herausgegeben von Johannes Feiner und Lukas Vischer, Verlag Herder, und Theologischer Verlag, Zürich 1973, σελ. 686.

Ἐν κοινῇ συνεργασίᾳ τριάκοντα ἐξ διαμαρτυρούμενοι καὶ καθολικοὶ θεολόγοι καθηγήται ἐξέθεσαν εἰς βιβλίον ἀπὸ συγχρόνου ἐπόψεως τὰ περὶ τῆς χριστιανικῆς πίστεως τῶν δύο ὁμολογιῶν. Τὸ ἔργον εἶναι ἀποτέλεσμα τετραετοῦς ἐργασίας. Θεωρεῖται δὲ ἐπιτυχὲς σχέδιον τῆς πρώτης εὐαγγελικῆς-Καθολικῆς Δογματικῆς, ἀφ' ὅπου ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία κατὰ τὸ τέλος τοῦ Μεσαίωνα διηρέθη εἰς διαφόρους ὁμολογίας. Τὸ «Glaubensbuch» ἀποφεύγει τὰς ἀκραίας ἀντιθέσεις τῆς Ὀλλανδικῆς Κατηχήσεως.

Τὸ νέον τοῦτο Βιβλίον Πίστεως παρουσιάζει οὕτω τὰ κύρια θέματα τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ συμπεριφορᾶς τῶν πιστῶν, ὥστε νὰ εἶναι ταῦτα ἀποδεκτὰ ἀπὸ ὅλας τὰς τάσεις ἐντὸς τοῦ Προτεσταντισμοῦ καὶ τοῦ Καθολικισμοῦ, αἱ ὁποῖαι στήριζονται εἰς τὴν δογματικὴν διατύπωσιν ἑκατέρας τῶν ἐκκλησιῶν τούτων. Δὲν συμπεριελήφθησαν δὲ αἱ ὀρθόδοξοι, ἀφρικανικαὶ καὶ ἀμερικανικαὶ θεολογίαι, ὥστε νὰ εἶναι τοῦτο μία «Δυτικὴ Δογματικὴ».

Ἀπὸ τοῦ ἸΣΤ' αἰῶνος, τὸ κύριον κεφάλαιον τοῦ χωρισμοῦ τῶν Ἐκκλησιῶν δὲν εἶναι πλέον ἡ σύνδεσις ἢ μὴ πίστεως καὶ ἔργων. Ἀλλὰ τὸ κύριον σημεῖον τῆς ἔριδος ἀναφέρεται σήμερον εἰς ὅ,τι ὁ Λούθηρος καὶ οἱ ἀντίπαλοί του κατ' οὐσίαν συνεφώνησαν, δηλαδὴ, εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Τοῦτο ἰσχύει ὅμως μόνον μέχρι τοῦ σημείου, καθ' ὃ αἱ ἀντιθέσεις τῶν δογμάτων δὲν συγκρούονται. «Ὅ,τι πράγματι χωρίζει τὴν Ἐκκλησίαν, εἶναι σήμερον ἐπίσης κατὰ μέγα μέρος, αἱ διαφοραὶ ὡς πρὸς τὴν βασικὴν πολιτικὴν τοποθέτησιν. Δηλαδὴ ἡ διαχωριστικὴ γραμμὴ δὲν εὐρίσκεται μεταξὺ τοῦ «εὐαγγελικῶς» εἶτε τοῦ «καθολικῶς», ἀλλ' ἐντὸς τοῦ Προτεσταντισμοῦ, ὡς καὶ ἐντὸς τοῦ Καθολικισμοῦ. Συντηρητικοὶ καθολικοὶ πολλάκις ἔχουν κοινὰ πολὺ περισσότερα μετὰ τῶν συντηρητικῶν διαμαρτυρομένων παρὰ μετὰ καθολικῶν μεταρρυθμιστῶν καὶ ἀντιστροφῶς.

Ἡ πόλωσις αὕτη, ὡς φαίνεται, εἶναι στάσιμος εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς προσεγγίσεως τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, καὶ μάλιστα, ἐπισημαίνει ἐνδείξεις τινὰς διὰ τὴν ἐπανασύνδεσιν ὁμολογιακῆς παραδόσεως.

Ἄλλ' ἐπειδὴ τὸ γεγονός αὐτὸ δὲν παρουσιάζεται ὡς γενικὸν φαινόμενον, προσλαμβάνει ἰδιαίτερον σημασίαν ἢ ἀπὸ κοινοῦ προσπάθεια τοῦ ἐν λόγῳ ἔργου, τὸ ὅποιον, ἀναμφιβόλως, εἶναι ἐπίτευγμα τῶν συμμετασχόντων τῆς οἰκουμενικῆς κινήσεως ἀνδρῶν καλῆς θελήσεως ἐκ τῶν δύο κλάδων τοῦ δυτικοῦ χριστιανισμοῦ.

Τὸ «Νέον Βιβλίον Πίστεως» ἀρχίζει μὲ τὴν διδασκαλίαν περὶ Θεοῦ. Τοῦτο καθιστᾷ

δυνατὴν ὀλόκληρον τὴν συζήτησιν περὶ τοῦ θεολογικοῦ ἀθεϊσμοῦ, τῆς βίας καὶ μεταβολῆς τοῦ κόσμου νὰ τεθῆ εἰς τὴν ἀρχήν— δικαίως, διότι σήμερον ἡ συζήτησις αὕτη ἀνήκει εἰς τὰ κύρια θέματα, τὰ ὅποια ἀπασχολοῦν ὅλας τὰς Ἐκκλησίας. Τὸ δεύτερον μέρος ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν περὶ Χριστοῦ. Ἐγκλείονται καὶ τὰ ἐν τῷ μεταξύ παραχωρηθέντα θέματα τῆς Βιβλικῆς Ἐπιστήμης καὶ τῶν ἀρχῶν τῶν δογμάτων. Τὸ τρίτον μέρος πραγματεύεται τὰ τῆς Πίστεως, τῆς ἀρχῆς τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὰ τῶν ἐκδηλώσεων τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς. Τὸ τέταρτον μέρος, ὑπὸ τὸν τίτλον «Πίστις καὶ Κόσμος», ἀναφέρεται εἰς ἐρωτήματα διὰ τὴν ἱστορίαν καὶ τὸ ἦθος, προσθέτως δὲ εἰς εἰδικὰ ἠθικὰ θέματα. Τὸ πέμπτον μέρος περιέχει τὰ ὁμολογιακὰ ἀμφισβητούμενα ζητήματα: Γραφὴ καὶ Παράδοσις χάρις καὶ ἔργον, τὰ μυστήρια μετὰ τοῦ εἰδικοῦ θέματος τοῦ γάμου, τῆς Θεομήτορος Μαρίας, τῆς Ἐκκλησίας, τῶν ἀξιωματῶν τοῦ Πάπα καὶ τοῦ ἀλαθῆτου. Τὸ τελευταῖον κεφάλαιον ἐξετάζει τὴν σύγχρονον σημασίαν τῶν ὁμολογιῶν.

Ἐν μέρει τὰ κεφάλαια ἢ καὶ αὐτοτελῆ τμήματα ἔχουν γραφῆ, ὑπὸ Ἑθαγγελικοῦ ἢ καθολικοῦ τινος θεολόγου ἀντιστοίχως. Ἀκολούθως δὲ ἐμελετήθη, ὑπὸ θεολόγου τῆς ἄλλης ὁμολογίας, καὶ τέλος ἐγένετο ἐπεξεργασία τοῦ ἐν λόγῳ κειμένου κατὰ τὴν σύνταξιν τοῦ βιβλίου. Διὰ τοῦτο δυσκόλως διακρίνονται αἱ ἀτομικαὶ συμβολαί. Οἱ συγγραφεῖς παρητήθησαν τῆς ἐπωνυμίας, ἀντὶ τούτου διεφυλάχθη εἰς τὸ βιβλίον αὐτοτέλεια καὶ ἀμοιβαία κατανόησις. Ἐπομένως δύναται νὰ μελετηθῆ ὑφ' ἐκάστου, καὶ ἄνευ εἰδικῶν θεολογικῶν γνώσεων, στερεῖται ὅμως ἀσθηροῦ ἐπιστημονικοῦ χαρακτήρος, ὡς διαφαίνεται τοῦτο καὶ ἐκ τῆς ἔνδεοῦς βιβλιογραφίας.

Ὁ συνδυασμὸς ἀπόψεων ἀμφοτέρων εἰς πλεῖστα δογματικὰ θέματα τοῦ βιβλίου μαρτυρεῖ τὸν πλήρη συντονισμὸν καὶ διάθεσιν συνεργασίας.

MARTIN JORDAN

Harold E. Fey, ed., *The Ecumenical Advance. A History of the Ecumenical Movement, volume 2, 1948-1968* (Published on behalf of the Committee on Ecumenical History Geneva), London: SPCK, 1970, pp. XVII-524.

Ὁ γράφων τὸ παρὸν σημείωμα εἶχε τὸ εὐτύχημα κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἀκαδημαϊκῆς του σταδιοδρομίας νὰ παρουσιάσῃ ἀπὸ τῶν στγλῶν τῆς Ὀρθοδοξίας 29 (1954) 341-7· 30 (1955) 141, 248-251, 405-410 καὶ ἀγγλιστὶ *The Greek Orthodox Theological Review* 9(1963/4) 271-285, Brookline, Mass., 1963, μίαν ἀρκετὰ ἐκτενῆ βιβλιοκρισίαν— ἀνάλυσιν τοῦ πρώτου τόμου τῆς μνημειώδους ταύτης καὶ κλασσικῆς καταστάσεως Ἱστορίας τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως (ἀγγλιστί), ὅστις ἐνεφανίσθη καὶ εἰς δευτέραν ἐκδοσιν, μετ' ἐπισημμένην τὴν βιβλιογραφίαν, τὸ ἔτος 1967. Μετὰ 16 ὀλόκληρα ἔτη τοῦ δίδεται ἡ εὐκαιρία καὶ πάλιν νὰ ἐπαναλάβῃ τὸ εὐχάριστον τοῦτο ἔργον καὶ διὰ τὸν δεύτερον τόμον, τὸν ἐκδοθέντα κατὰ τὸ ἔτος 1970.

Ὡς πρὸς τὴν ἐμφάνισιν ἀλλὰ καὶ τὴν ἐσωτερικὴν διάρθρωσιν πολλὰ τὰ κοινὰ σημεῖα ἔχουσιν οἱ δύο τόμοι. Οἱ ἴδιοι ἐκδοτικοὶ οἴκοι, ὁ εἷς ἐν Λονδίνῳ καὶ ὁ ἕτερος ἐν Ἀμερικῇ. Τὸ αὐτὸ χρῶμα καὶ ὕψος. Ὁ ὄγκος τῶν σελίδων, περὶ τὰς 850 ὁ πρῶτος, περὶ τὰς 550 ὁ δεύτερος. Ἡ αὕτη μέθοδος ἐργασίας, διὰ τοῦ καθορισμοῦ μιᾶς ἐκδοτικῆς ἐπιτροπῆς εἰς τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον τῶν Ἐκκλησιῶν (ΠΣΕ), τῶν ἐκδοτῶν ἢ τοῦ ἐκδότου, τῶν συνεργατῶν: κληρικῶν ἢ παστώρων, κλητηγῶν, συγγραφέων, τμηματάρχων τοῦ ΠΣΕ καὶ λαικῶν καὶ ἐνὸς εὐρύτερου κύκλου ἐπιστημόνων διὰ τὴν κριτικὴν τῶν γραφομένων. Ὁ αὐτὸς τίτλος καὶ τὸ σπουδαιότερον πάντων ἢ συνέχεια τῆς αὐτῆς ἱστορίας. Ὁ πρῶτος τόμος περιλαμβάνει ὕλικὸν σχεδὸν ἀπὸ τῶν ἀρχῶν: τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας, μολοντί αὐστηρῶς εἰπεῖν ἀπὸ τοῦ 1517-1948, καὶ ὁ δεύτερος ἀπὸ τοῦ 1948-1968. Καὶ ἐνταῦθα ἐφαρμόζονται τὰ ὅσα ἐλέγοντο εἰς τὸν πρῶτον τόμον. Καίτοι ἡ παρούσα ἔκδοσις ἔχει τὴν μορφήν συμπο-

σίου, ὅμως δὲν πρέπει νὰ ἐκληφθῆ ὡς τοιοῦτον, ἀλλ' ὡς μία πραγματικὴ ἱστορία μὲ αὐστηρὰν διαρρήθμισιν, μὲ ἐσωτερικὴν ἐνότητα καὶ μὲ ἐνότητα, μέχρι τινός, ὕφους καὶ γλώσσης. Οἱ περισσότεροι τῶν συγγραφέων εἶναι γνωστοὶ ἀπὸ τοὺς κύκλους τῆς οἰκουμένης κινήσεως ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν συγγραμμάτων αὐτῶν. Συμμορφώνονται εἰς τὸ γενικὸν σχεδιάγραμμα ἀλλὰ δὲν δύνανται νὰ διαφύγουν τὸν προσωπικὸν αὐτῶν χαρακτήρα καὶ τὰ ἰδιαιτερά των συγγραφικὰ γνωρίσματα.

Εἰς περισσότερα τοῦ ἐνός κεφάλαια συναντῶμεν ἐνίοτε τὰ ἴδια πρόσωπα, τὰς ἰδίας ὁργανώσεις, τὰ αὐτὰ γεγονότα ἢ πράγματα. Αἱ ἐπαναλήψεις ὅμως κῆται δὲν βλέπτουν ἀλλὰ μᾶλλον μᾶς βοηθοῦν διὰ τὴν καλύτεραν κατανόησιν τῶν γραφομένων. Ἡ Ἐκκλησία τῶν Μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ ἐβοήθησεν οικονομικῶς καὶ τὴν παρούσαν ἐκδοσιν.

Ἐμφανεῖς ὅμως εἶναι καὶ αἱ διαφοραὶ μεταξύ τῶν δύο τόμων. Δυνάμεθα νὰ ἀρχίσωμεν ἀπὸ τοὺς ἐπιμεληθέντας τοῦ ἔργου τῆς ἐκδόσεως τῶν δύο τόμων, ἀπὸ τὴν εὐρύτητα τοῦ ἱστορικοῦ ὅλου τοῦ πρώτου τόμου, καλύπτοντος ὀλοκλήρους αἰῶνας, καὶ τὴν συντομίαν τοῦ δευτέρου τόμου, περιέχοντος γεγονότα μόνον δύο δεκαετιῶν. Ἀξιόλογος εἶναι ἡ διαφορὰ μεταξύ τῶν συγγραφέων. Οὐδεὶς ἐκ τῶν συγγραφέων τοῦ πρώτου τόμου, ἐκτὸς ἐνός, ἐμφανίζεται εἰς τὸν δεύτερον τόμον. Ὁ μόνος κοινὸς συγγραφεὺς καὶ τῶν δύο τόμων εἶναι ὁ τέως γενικὸς γραμματεὺς τοῦ ΠΣΕ δρ. Βίσσερ Τούφτ, ὁ γράψας τὸ τελευταῖον κεφάλαιον τοῦ πρώτου τόμου καὶ τὸ πρῶτον τοιοῦτον τοῦ δευτέρου τόμου. Κεφάλαιά τινα τοῦ δευτέρου τόμου ἀποτελοῦν συνέχειαν τῶν ἀναλόγων κεφαλαίων τοῦ πρώτου τόμου, μερικὰ ὅμως ἐξ αὐτῶν συνιστοῦν ὅλως διόλου νέας ἐνότητας, ἀνταποκρινομένας πρὸς τὰς νέας πραγματικότητας, τὰς ὁποίας ἀντιμετωπίζουν ἡ οἰκουμένη κίνησις, ἡ Ἐκκλησία καὶ ὁ κόσμος. Ἐπίλογος εἰς τὸν δεύτερον τόμον δὲν ὑπάρχει.

Ἐπὶ τοῦ δευτέρου τόμου εἶναι δυνατὸν νὰ γίνουσι καὶ εἰδικὰ τινες παρατηρήσεις. Ἀπαντᾷται εἰς τὸν τόμον τοῦτον εὐρὺ ἱστορικὸν ὅλον ἐντὸς τῶν καθωρισμένων χρονικῶν πλαισίων, ὅσον καὶ καθ' ὅλην. Ἄρθρα τινὰ ἐμφανίζονται ἀπλῶς ὡς κεφάλαια ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας, ἕτερα δὲ ἔχουν τὴν μορφήν ἱστορίας τῶν ἰδεῶν, εἴτε καὶ φιλοσοφίας τῆς ἱστορίας καὶ κριτικῆς τῶν ἰδεῶν ἢ τῆς ἱστορίας. Εἰς ὀλίγα μέρη τὸ ὅλον ἔχει τὴν μορφήν βιογραφίας ἢ ἱστορίας τῶν προσώπων, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὅμως εἶναι ἱστορία τῶν ἰδρυμάτων καὶ τῶν ἰδεῶν. Εἰς πολλὰ κεφάλαια τίθενται ἐρωτήματα, τὰ ἐν κατόπιν τοῦ ἄλλου, ὅπως συμβαίνει εἰς ἐκθέσεις ἢ πρακτικὰ τῶν ἐπιτροπῶν ἢ συνεδρίων τοῦ ΠΣΕ, μὲ τὰς σχετικὰς ἀπαντήσεις ἢ ἄνευ τούτων. Τοιοῦτοτρόπως, ὁ ἀναγνώστης ὑποβάλλεται εἰς τὸν κόπον νὰ συμμετέχη καὶ αὐτὸς εἰς τὸ δημιουργικὸν ἔργον τῆς συγγραφῆς καὶ ἀναλύσεως τῶν γραφομένων. Γενικῶς τὰ κεφάλαια γράφονται εἴτε ἀπὸ τοὺς οἰκείους γραμματεῖς τῶν ἐπιτροπῶν τοῦ ΠΣΕ, εἴτε ἀπὸ εἰδικούς ἐπὶ ἐνός ἐκάστου τῶν θεμάτων. Εἰς κεφάλαιά τινα γίνεται ἐν εἴδει εἰσαγωγῆς καὶ ἀναδρομῆς εἰς τὸ παρελθόν. Καίτοι ἡ προφητεία περὶ τῶν μελλόντων γενέσθαι εἶναι στοιχεῖον ἀναπόσπαστον τῆς ἱστορικῆς ἐρεῦνης, οἱ περισσότεροι τῶν συγγραφέων ἀποφεύγουσιν ἐπιμελῶς νὰ πράξουν τοῦτο. Ὀρισμένοι ὅμως ὁμιλοῦν περὶ τοῦ μέλλοντος (σ. 142, 169-170, 352, 443-5). Ἄξια λόγου προφητεία εἶναι ἡ ἐξαγγελία περὶ τῆς συγγραφῆς καὶ τοῦ τρίτου τόμου τῆς Ἱστορίας ταύτης ἐν τῷ μέλλοντι (σ. 113, 436, 443). Κατὰ τὸν δρ Μπλαίτς, γενικὸν γραμματέα τοῦ ΠΣΕ, «Τοῦτο εἶναι ἐν βιβλίον ἱστορίας καὶ οὐχὶ προφητείας» (σ. 443).

Ἐν συνεχείᾳ, συντόμως θὰ γίνῃ μνεία τῶν κατὰ σειράν κεφαλαίων καὶ λοιπῶν μερῶν τοῦ βιβλίου, ἐν τέλει δὲ θὰ παρατεθοῦν τὰ εἰδικῶς περὶ τῆς Ὀρθοδοξίας λεγόμενα.

Πίναξ Περιεχομένων, σ. V. Συντηρήσεις, σ. VII-X. Συνεργαταὶ τοῦ τόμου τούτου, σ. XI-XIV. Τὰ ὀνόματα, οἱ τίτλοι καὶ ἀρκετὰ βιογραφικὰ στοιχεῖα ἐνός ἐκάστου.

Henri d' Espine, Βισχωγή, σ. XV-XVII. Συντόμως προτάσσεται μία σύγκρισις ἐπὶ τῶν δύο τόμων καὶ σημειοῦνται αἱ κυριώτεραι ἐξελίξεις τῆς τελευταίας εικοσαετίας.

1. W. A. Visser 't Hooft, 'Η ἀπὸ τοῦ 1948 Γενικὴ Οἰκουμενικὴ Ἐξέλιξις, σ. 1-26. Ὁ δρ. Βίσσερ Τούφτ, ὡς γενικὸς γραμματεὺς τοῦ ΠΣΕ ἐπὶ μίαν τριακονταετίαν, περισσότερον παντὸς ἄλλου γνωρίζει ἐκ τῶν ἔνδον καὶ παρηκολούθησε τὴν γένεσιν καὶ ἀνάπτυξιν τοῦ ΠΣΕ καὶ τῆς οἰκουμενικῆς κινήσεως εὐρύτερον κατὰ τὴν περίοδον 1948-1968. Μὴ δεσμευόμενος πλέον ἐκ τῆς ὑπευθύνου θέσεώς του, ὁμιλεῖ ἐλευθέρως, ἀπὸ τὴν προσωπικὴν του πείρην ἐξομολογούμενος, ἐξηγεῖ τὰ γεγονότα, γράφει συντόμως μὲ ἀρκετὴν δόσιν ἀθορυμητισμοῦ ἐν εἶδος ἀπομνημονευμάτων του. Τὸ κεφάλαιόν του, δύναται τις νὰ εἴπῃ, συνιστᾷ μίαν περίληψιν τοῦ ὅλου βιβλίου. Ὁμιλιῶν περὶ τοῦ ἀθθορυμήτου οἰκουμενισμοῦ». ἀπὸ τοῦ 1960 καὶ ἐξῆς, εὐρίσκει θετικὰ στοιχεῖα ἐν αὐτῶ, ἀλλὰ θεωρεῖ ἀναγκαίαν τὴν ὑπαρξιν ἐνὸς ἰδρύματος καὶ μιᾶς ὀργανωμένης μορφῆς τῆς οἰκουμενικῆς κινήσεως. Ἐκτιμᾷ τὴν κίνησιν εἰρήνης τῆς Πράγας, ἡ ὁποία ἔφερε πολλοὺς ἐκ τῶν χριστιανῶν ἡγετῶν τῶν ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν εἰς τὴν οἰκουμενικὴν κίνησιν. Διὰ τῆς διεκκλησιαστικῆς βοήθειάς διὰ πρώτην φοράν εἰς τὴν ἱστορίαν αἱ Ἐκκλησίαι ἀπέκτησαν ἐν κοινῶν ὄργανον ὑπηρεσίας πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν πάσης φύσεως ἀναγκῶν, εἰς οἰονδήποτε μέρος τοῦ κόσμου καὶ δι' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους (σ. 20, 24). Εἰς τὸ τέλος τοῦ κεφαλαίου ἐξετάζει τὰ ἐπιτεύγματα καὶ τὰς ἀποτυχίας τῆς οἰκουμενικῆς κινήσεως (σ. 25-26). Ἡ συνεχὴς διεύρυνσις τοῦ ΠΣΕ προβάλλει ἐπὶ τάπητος πάντοτε τὸ πρόβλημα τῶν σχέσεων τῆς συνεχῶς διοικουμένης γραφειοκρατείας πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καθοδηγησιν τοῦ ἔργου τοῦ ΠΣΕ. Ἡ παρατήρησις αὕτη προβάλλει πανταχοῦ τοῦ βιβλίου.

2. H. Krüger, 'Η ζωὴ καὶ ἡ δράσις τοῦ ΠΣΕ, σ. 27-62. Ἐνῶ τὸ πρῶτον κεφάλαιον εἶναι μίαν ἱστορίαν καὶ κριτικὴν ἔρευνα διολιχέρου τῆς οἰκουμενικῆς κινήσεως, τὸ δευτέρον περιορίζεται μόνον εἰς τὸ ΠΣΕ. Εἰς πολλὰ σημεῖα ὁ συγγραφεὺς τοῦ δευτέρου κεφαλαίου, καθὼς καὶ οἱ λοιποὶ τοῦ παρόντος ἔργου, παραπέμπει εἰς τὰ ἔργα καὶ τὰς γνώμας τοῦ δρος Βίσσερ Τούφτ. Εἰδικότερον ἐξετάζεται ἐνταῦθα ἡ φύσις καὶ ἡ λειτουργία τοῦ ΠΣΕ (σ. 29-33) ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐπισήμων κειμένων-ἐγγράφων, αἱ τέσσαρες γενικαὶ συνελεύσεις, αἱ ἐπιτροπὴν κεντρικὴν, ἐκτελεστικὴν, κ.λπ., μετὰ δὲ παρελαύνουν τὰ πρόσωπα (σ. 49-51). Συμπληροῦνται τὸ κεφάλαιον ἀπὸ τὰς δύο τελευταίας ὑποδιαίρεσεις: «Κριτικὴ, Παραξήγησις καὶ Ἀντιθέσις» (σ. 57-60) καὶ «Ἐπιτυχίαι καὶ Ἀποτυχίαι τοῦ ΠΣΕ» (σ. 60-62).

3. Hans - Ruedi Weber, Ἐξ ὅλων τῶν Ἠπείρων καὶ τῶν Ἐθνῶν, σ. 63-92. Τὸ κεφάλαιον τοῦτο εἶναι μίαν σύντομον ἐξέτασις τῶν κατὰ τόπους ἐξελίξεων ἐν τῇ οἰκουμενικῇ κινήσει, οἷον εἶ μίαν γεωγραφικὴν περιγραφήν τῶν πανταχοῦ τοῦ κόσμου οἰκουμενικῶν σχέσεων. Ἡ οἰκουμενικὴ κίνησις ἔπαυσε πλέον νὰ εἶναι φαινόμενον τοῦ δυτικοῦ ἐκκλησιαστικοῦ κόσμου, ὡς ἐκ τούτου δὲ μετὰ πολλοῦ ἐνδιαφέροντος παρακολουθεῖ τις τὰ ὅσα λέγονται διὰ τὴν Ἀσίαν, τὴν Ἀφρικὴν, τὴν μέσην Ἀνατολήν, τὴν Εὐρώπην καὶ βόρειον Ἀμερικὴν, τὴν Λατινικὴν Ἀμερικὴν καὶ τὰς χώρας τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ. Ἐν τέλει, ἐπισημαίνονται οἱ ἐκ τοῦ τοπικισμοῦ καθ' ἡπείρους κίνδυνοι καὶ αἱ ὀφέλειαι διὰ τὴν οἰκουμενικὴν κίνησιν (σ. 91-92).

4. Frank Short, Ἐθνικὰ Συμβούλια τῶν Ἐκκλησιῶν, σ. 93-113. Μετὰ τὰς ἡπειρωτικὰς οἰκουμενικὰς ἐκδηλώσεις καὶ τὰ κατ' ἡπείρους συμβούλια τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ προηγουμένου κεφαλαίου, ὁ συγγραφεὺς τοῦ παρόντος κεφαλαίου ἐξετάζει τὰ κατὰ τὴν ἴδρυσιν, ἀνάπτυξιν καὶ προέκτασιν τῶν ἐθνικῶν συμβουλίων τῶν Ἐκκλησιῶν. Τὰ πλεῖστα τούτων τελοῦν ἀν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ ΠΣΕ». Λόγω τῆς σπουδαιότητος τούτων ὀρίσθη ἰδιαιτέρον ἐπ' αὐτῶν γραφεῖον ἐν Γενεύῃ, μὲ διευθυντὴν τμηματάρχην τοῦ ΠΣΕ (ἀπὸ

τῆς Οὐψάλιας, 1968 καὶ ἐξῆς). Σημαντικὰ εἶναι αἱ ἀντιδράσεις τῆς οἰκουμενικῆς κινήσεως μετὰ τῶν πάσης μορφῆς συμβουλίων. Ἐν τέλει, συζητεῖται τὸ θέμα τῆς συνοδικότητος, ὅπερ εἶναι τόσον διάχυτον σήμερον ἐντὸς τῶν ἐκκλησιαστικῶν κύκλων πανταχοῦ τοῦ κόσμου (σ. 112-113).

5. Harold E. Fe y, Αἱ Ὀμολογιακαὶ Οἰκογένεια καὶ ἡ Οἰκουμενικὴ Κίνησις, σ. 115-142. Εἰς τὰ δύο προηγούμενα κεφάλαια, τρίτον καὶ τέταρτον, ἐγένετο λόγος περὶ τοῦ γεωγραφικοῦ παράγοντος ἐντὸς τῆς οἰκουμενικῆς κινήσεως, ἐνταῦθα δὲ συζητεῖται ὁ ἕτερος τῶν παραγόντων, ὁ ὁμολογιακὸς τοιοῦτος, οἵτινες βαινοῦν παράλληλοι ἐντὸς τῆς οἰκουμενικῆς κινήσεως. Ὁ ὅρος «Παγκόσμιοι Ὀμολογιακαὶ Οἰκογένεια» ἀντὶ ἐνώσεις, ἤρχισε χρησιμοποιούμενος ἀπὸ τοῦ 1967 καὶ ἐξῆς. Ἡ ἐπὶ τοῦ ὁμολογιακοῦ ἐδάφους συνεργασίᾳ τῶν Ἐκκλησιῶν συνιστᾷ τὴν πρώτην μορφήν τῆς ὀργανωμένης οἰκουμενικῆς κινήσεως (σ. 117). Ὁ ρόλος τῆς σημερινῆς νεολαίας καὶ τῶν λαϊκῶν ἐξετάζεται μετὰ πολλῆς προσοχῆς (σ. 123, 128-9). Ὁ ὁμολογιακὸς παράγων παραμένει σημαντικὸς, διότι τὸ πλεῖστον μέρος τῶν προτεσταντικῶν Ἐκκλησιῶν περιλαμβάνεται εἰς τὰς παγκοσμίους ὁμολογιακὰς οἰκογενείας. Εἰς τὴν σ. 123 ἐξετάζεται τὸ θέμα τῆς συνοδικότητος.

6. Meredith B. Handspicker, Πίστις καὶ Τάξις, 1948-1968, σ. 143-170. Τὸ κεφάλαιον τοῦτο ἀποτελεῖ συνέχειαν τοῦ παρομοίου τοιοῦτου τοῦ πρώτου τόμου, γράφεται δὲ ἀπὸ καθηγητὴν ἐργασθέντα εἰς τὴν ἐπιτροπὴν ταύτην (1963-1967). Ὁ συγγραφεὺς μένει πιστὸς εἰς τὰς παραδόσεις τῆς κινήσεως (ἐπιτροπῆς) Πίστεως καὶ Τάξεως, αἵτινες διεμορφώθησαν διὰ μέσου τῶν δεκαετιῶν ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Κ' αἰῶνος. Ὁμιλεῖ περὶ τῶν μελετῶν, τὰς ὁποίας ἀνέλαβεν ἡ ἐπιτροπὴ, περὶ τοῦ ρόλου τῆς εἰς τὰς προσπάθειάς πρὸς ἑνώσιν τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τέλος περὶ τῶν ἐργατῶν καὶ τῶν διευθυντῶν τῆς Πίστεως καὶ Τάξεως. Εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν ταύτην, ὡς γνωστὸν, συμμετέχοντες ὡς μέλη καὶ ΡΚαθολικοὶ, τῶν ὁποίων ἡ Ἐκκλησία δὲν εἶναι ἀκόμη μέλος τοῦ ΠΣΕ. Ὁ συγγραφεὺς θίγει καὶ οὗτος τὴν περὶ οἰκουμενικῆς συνόδου τεθεῖσαν ἐσχάτως πρότασιν (σ. 150). Ὁμιλεῖ περὶ τῆς γενομένης ἀλλαγῆς εἰς τὴν μέθοδον ἐργασίας ἀπὸ τοῦ 1952, ὅτε ἔπαυεν πλέον νὰ ἐφαρμόζηται ἡ μέθοδος τῆς περιγραφικῆς ἐκκλησιολογίας καὶ ἤρχιζεν ἡ ἀπὸ κοινοῦ μελέτη τῆς ἐν Χριστῷ θείας ἀποκαλύψεως. Ἐκφέρει τὰς κρίσεις του ὅχι μόνον εἰς τὰ συμπεράσματα (σ. 169-170), ἀλλὰ καὶ εἰς ὀλόκληρον τὴν ἐργασίαν του.

7. Leslie Newbigin, Ἱεραποστολὴ εἰς τὰς "Ἐξ Ἠπειρούς, σ. 171-197. Καὶ τοῦτο ἀποτελεῖ συνέχειαν τοῦ παρομοίου κεφαλαίου τοῦ πρώτου τόμου, ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Newbigin, χρηματίσαντος γραμματέως τοῦ Διεθνoῦς Ἱεραποστολικοῦ Συμβουλίου (ΔΙΣ, 1959-1961) καὶ διευθυντοῦ τοῦ τμήματος τῆς παγκοσμίου Ἱεραποστολῆς καὶ εὐαγγελισμοῦ τοῦ ΠΣΕ (1961-1965). Ὁ συγγραφεὺς κινεῖται μὲ μεγάλην ἄνεσιν μέσα εἰς τὰ πλαίσια τοῦ θεματός του. Ἐν ἀρχῇ παρουσιάζει ἐξ παραγόντας, εἰς οὓς ὀφείλεται κατὰ πολὺ ἡ κρίσις, τὴν ὁποίαν διέρχεται σήμερον ἡ Ἱεραποστολικὴ δράσις τῶν μὴ καθολικῶν Ἐκκλησιῶν. Παρακολουθοῦμεν τὰ διάφορα στάδια, ἅτινα διήλθον αἱ σχέσεις τῶν δύο παγκοσμίων συμβουλίων τῶν Ἱεραποστολῶν καὶ τῶν Ἐκκλησιῶν, μέχρις ὅτου ἐπῆλθεν ἡ ἐνωσικὴ ἐπιτροπὴ τοῦ ΔΙΣ πρὸς τὸ ΠΣΕ ἐν Νέῳ Δελχί τὸ 1961 καὶ ἰδρῦθη ἐντὸς τοῦ ΠΣΕ τὸ νέον τμῆμα, ὡς ἀνωτέρω. Πεδίον Ἱεραποστολικῆς ἐνεργείας ἔπαυσαν πλέον νὰ εἶναι μόνον αἱ τρεῖς ἡπειροὶ. Σήμερον τοιαύτη δράσις ἐπιτελεῖται καὶ εἰς τὰς ἐξ ἡπειρούς τοῦ κόσμου.

8. Geoffrey Murray, Ἡ ἀπὸ Κοινοῦ Ὑπηρεσία ὡς ἐν Μέσον Ἀνακαινίσεως, σ. 199-231. Τὸ κεφάλαιον τοῦτο ἴσως νὰ εἶναι τὸ πλέον εὐχάριστον καὶ ἄνετον διὰ τὴν ἀνέγνωσιν. Τὸ τοιοῦτον ὀφείλεται πιθανῶς εἰς τὸ γεγονός, ὅτι ὁ συγγραφεὺς εἶναι δημοσιογράφος, ὑπηρετήσας ἐπὶ τριάκοντα καὶ ἄνω ἔτη εἰς τὰς κυριωτέρας ἐφημερίδας τῆς Ἀγγλίας, χρησιμοποιῶν μίαν ζῶσαν ἀγγλικὴν γλῶσσαν καὶ γνωρίζων τὴν τέχνην τῆς ἐπικοινωνίας.

νωνίας μετὰ τῶν ἀναγνωστῶν του. Εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο ἀναπτύσσει τὸ ἔργον τοῦ τμη-
ματος τῆς διεκκλησιαστικῆς βοήθειας τῶν προσφύγων καὶ τῆς παγκοσμίου ὑπηρεσίας.
«Διὰ τῆς ἐξυπηρετήσεως ὀλοκλήρου τῆς ἀνθρωπότητος, ἐν ὅλῃ τῇ ποικιλίᾳ αὐτῆς, ἡ Διεκ-
κλησιαστικὴ Βοήθεια παρέχει τὴν μαρτυρίαν τόσον πρὸς τοὺς χριστιανούς, ὅσον καὶ τοὺς
ἄλλους τῆς ἐνότητος τῆς ἀνθρωπίνης οἰκογενείας ὑπὸ τὸν Θεόν» (σ. 203). Τονίζεται ὁ πα-
ράγων τῆς διεκκλησιαστικῆς βοήθειας πρὸς πάντας. Διὰ ταύτης πολλαὶ Ἐκκλησίαι ἐπέι-
σθησαν νὰ γίνωσι μέλη τοῦ ΠΣΕ (σ. 202).

9. Paul Abrecht, Ἡ Ἀνάπτυξις τῆς Οἰκουμενικῆς Κοινωνικῆς Σκέψεως
καὶ Δράσεως, σ. 233-259. Ὁ κ. Abrecht εἶναι ἐκτελεστικὸς γραμματεὺς τῆς ἐπιτροπῆς
ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς κοινωνίας τοῦ ΠΣΕ, ἥτις ἐν πολλοῖς συνεχίζει τὸ ἔργον τῆς κι-
νήσεως Ζωῆς καὶ Ἐργασίας. Ἀναπτύσσει ἐνταῦθα τὸ δυνατὸν ἢ μὴ τῆς διαμορφώσεως μιᾶς
οἰκουμενικῆς κοινωνικῆς σκέψεως καὶ δράσεως. Ὁλόκληρον τὸ κεφάλαιον ἐμφανίζεται ὡς
μία διαλεκτικὴ μεταξὺ τῆς θεολογίας καὶ τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν.

10. O. Frederick Nolde, Οἰκουμενικὴ Δράσις εἰς τὰς Διεθνεῖς Σχέσεις,
σ. 261-285. Καὶ τὸ θέμα τοῦτο ἀνάγεται εἰς τὰ πλαίσια τῆς προτέρας κινήσεως Ζωῆς καὶ
Ἐργασίας. Γράφεται δὲ ἀπὸ τὸν γραμματέα τῆς ἐπιτροπῆς τῶν Ἐκκλησιῶν ἐπὶ τῶν διε-
θνῶν ὑποθέσεων τοῦ ΠΣΕ (1946-1968), ὅστις ὑπῆρξεν ὁ κυριώτερος τῶν στυλοβατῶν τῆς
δράσεως τοῦ ΠΣΕ εἰς τὸν τομέα τῶν διεθνῶν σχέσεων.

11. Βασιλείου Θ. Σταυρίδου, Αἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι ἐν τῇ Οἰ-
κουμενικῇ Κινήσει, 1948-1968, σ. 287-309. Ὁ γράφων τὴν βιβλιοκρισίαν ταύτην τυγ-
χάνει καὶ ὁ συγγραφεὺς τοῦ κεφαλαίου τούτου. Παρὰ τὰς γενομένας τελευταίας διορθώσεις
εἰς τὸ κείμενον του, παρεισέφρουσαν λάθη τινά. Τὸ ἔτος τοῦ ἐορτασμοῦ τῆς χιλιετηρίδος
τοῦ Ἁγίου Ὁρους τοποθετεῖται εἰς τὸ 1964 ἀντὶ τοῦ 1963 (σ. 294). Ὁ θνατεῖρων Γερμα-
νὸς ἐμφανίζεται ὡς οἰκουμενικὸς πατριάρχης τὸ 1920, ὅτε τὸ πατριαρχεῖον διηυθύνετο ἀπὸ
μέρους τοῦ τοποτηρητοῦ τοῦ θρόνου Προύσης Δωροθέου (σ. 304). Ἐκτὸς τοῦ προλόγου
(σ. 289-290) καὶ τοῦ ἐπιλόγου (σ. 308-309), τὸ κεφάλαιον ὑποδιαιρεῖται εἰς τρία μέρη:
α') Διεκκλησιαστικαὶ καὶ Διαχριστιανικαὶ Σχέσεις (σ. 290-207), β') Ἡ Ὁρθοδοξία καὶ
α' Ἐυρύτεραι Οἰκουμενικαὶ Ἐκδηλώσεις (σ. 297-303), καὶ γ') Ἡ Ὁρθοδοξία καὶ τὸ ΠΣΕ
(σ. 303-308).

12. Lukas Vischer, Ἡ Οἰκουμενικὴ Κίνησις καὶ ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκ-
κλησία, σ. 313-352. Ὁ Διευθυντὴς τῆς γραμματείας ἐπὶ τῆς Πίστει καὶ Τάξεως τοῦ ΠΣΕ,
λόγω τῆς ιδιότητός του, τῶν ἐπαφῶν του μετὰ τῆς ΡΚαθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς συμμε-
τοχῆς του ὡς ἐνὸς τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ ΠΣΕ εἰς τὰς ἐργασίας τῆς Β' Βατικανῆς συνόδου,
κατέχει ὡς ἄριστα τὸ θέμα του. Τὸ κεφάλαιον τοῦτο ἐμφανίζεται ὡς μία σύντομος περίλη-
ψις τοῦ γερμανιστῆ ἐκδοθέντος ἐσχάτως ἔργου του ἐπὶ τῶν σχέσεων τῆς ὡς ἄνω Ἐκκλη-
σίας μετὰ τοῦ ΠΣΕ (Ζυρίχη, 1969). Περιγράφεται ἡ ἀλλαγὴ τῆς στάσεως τοῦ ΡΚαθολι-
κισμοῦ ἔναντι τοῦ ΠΣΕ καὶ τῆς οἰκουμενικῆς κινήσεως εὐρύτερον. Πάντως εἶναι πολὺ
δύσκολος ἡ ἀξιολόγησις τῆς ἀλλαγῆς ταύτης λόγω τοῦ ὅτι εὐρισκόμεθα εἰσέτι πολὺ πλη-
σίον πρὸς τὰ γεγονότα. Ὁ συγγραφεὺς θέτει πολλὰ ἐρωτήματα, τὸ ἐν κατόπιν τοῦ ἄλλου,
ὡς συμβαίνει εἰς τὰς μελέτας τῆς ἐπιτροπῆς Πίστει καὶ Τάξεως. Ἡ ἐξιστορία τῶν γε-
γονότων ἀκολουθεῖται καὶ ἀπὸ τὴν συστηματικὴν ἐρμηνεῖαν τῶν διαφόρων κειμένων.

13. Hans Jochen Margull, Ἡ Οἰκουμενικὴ Κίνησις εἰς τὰς Ἐκκλη-
σίας καὶ ἐπὶ τοῦ Κοινοτικοῦ Ἐπιπέδου, σ. 353-372. Βασικὴ παρατήρησις τῆς ὅλης ταύτης
ἐργασίας εἶναι ὅτι ὁ οἰκουμενισμὸς ἐπὶ τοῦ κοινοτικοῦ ἐπιπέδου βαίνει βραδέως (σ. 355).
Ἄξια προσοχῆς εἶναι τὰ ὅσα λέγονται ἐπὶ τῆς ἀνταλλαγῆς ἐπισκέψεων καὶ τῶν λοιπῶν

συναντήσεων (σ. 357-363). Γίνεται λόγος περὶ τῶν νέων σχημάτων τῆς οἰκουμενικῆς συνεργασίας ἐπὶ τοῦ κοινοτικοῦ ἐπιπέδου (σ. 363-369).

14. David L. Edwards, Σημεῖα Ριζοσπαστικὰ ἐν τῇ Οἰκουμενικῇ Κινήσει, σ. 373-409. Δύο μορφαὶ ἐπαναστατικαὶ τῶν ἄκρων προβάλλουν πρὸ ἡμῶν. Σημεῖα τοιαῦτα ἐκτὸς τῶν Ἐκκλησιῶν (σ. 375-377) καὶ ἐντὸς τῶν Ἐκκλησιῶν (σ. 377-378). Κυρίως τὸν συγγραφέα ἐνδιαφέρουν τὰ ἐντὸς τῶν Ἐκκλησιῶν ἐκδηλούμενα σημεῖα ταῦτα καὶ οἱ ἐντὸς αὐτῆς ριζοσπαστικῶς κινούμενοι ἐργάται τοῦ πνεύματος καὶ τῆς δράσεως. Πρὸς τοῦτο ἐπωφελεῖται ἀμέσως ἀπὸ πρόσωπα, ὑμάδας ἢ ἀπὸ τὰ σχετικὰ ἔργα τούτων ἐκ πρώτης χειρὸς. Τοῦτο εἶναι ἐν κεφάλαιον πρωτότυπον καὶ σημαντικὸν διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν διλεκτικῶν σχέσεων μεταξὺ τῆς Ἐκκλησίας καὶ πασῶν τῶν κινήσεων τῶν ἄκρων, αἱ ὁποῖα κλημερινῶς ἐκσποῦν ἐν τῷ ὕψει ἡμῶν.

15. Eugene Carson Blake, Ἡ Οὐψία καὶ τὸ Μετὰ Ταῦτα, σ. 411-445. Ὁ παρὼν τόμος ἀρχίζει μὲ πρῶτον συγγραφεὴ τὸν τέως γενικὸν γραμματέα τοῦ ΠΣΕ δρᾶ Βίσερ Τούφτ καὶ φθάνει εἰς τὸ τέλος του μὲ τὸν διάδοχόν του δρᾶ Εὐγένιον Μπλαϊκ. Ὁ νέος γενικὸς γραμματεὺς, μ. ἄ., τονίζει τὸν παράγοντα τῆς νεολαίας διὰ τὴν οἰκουμενικὴν κίνησιν (σ. 416-317). Ὀμιλεῖ περὶ μιᾶς νέας γενεᾶς εἰς τὴν ἡγεσίαν τοῦ συμβουλίου (σ. 417-418) καὶ περὶ τῆς ἐξελιζέως τοῦ συμβουλίου πρὸς μίαν οἰκουμενικὴν σύνοδον (σ. 423). Μετ' ἐμφάσεως θίγει τὸν παράγοντα τῆς ἀναπτύξεως (σ. 428) καὶ τὴν νέαν μελέτην «ἐπὶ τοῦ ἀνθρωπίνου» (σ. 428). Ἐκφέρει τὰς ἀτομικὰς του κρίσεις ἐπὶ τῶν ἐκθέσεων τῆς Οὐψίας (σ. 423, 426, 428, 430, 431, 433, 436) καὶ ἐπὶ τοῦ ἔργου τῶν συνεργατῶν του εἰς τὰ γραφεῖα τῆς Γενεῆς. Διαφαίνονται καὶ προσωπικὰ τινα στοιχεῖα διὰ τὸν προκατόχον του καὶ αὐτὸν τὸν ἴδιον (σ. 437, 9). Εἰς τὸν ἐπίλογόν του καταλείπει λέγων ὅτι διὰ τῶν γενομένων ἀλλαγῶν εἰς τὸ προσωπικὸν καὶ τὴν διαίτησιν ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου 1967 ἀρχίζει μίαν νέα ποχῆν.

«Ἡ στάσις τοῦ κόσμου ἔναντι τοῦ ΠΣΕ παραμένει ἀμφίρροπος, ὅπως καὶ ἔναντι αὐτῶν τούτων τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἐλπίς καὶ φόβος, κριτικὴ καὶ ἐκτίμησις, ἀναζήτησις τῆς πίστεως καὶ ὑποχώρησις πρὸς τὸν μηδενισμόν, πάντα ταῦτα συνάπτονται διὰ νὰ διμορφώσῃσιν τὴν κατάστασιν ταύτην» (σ. 445).

Ans J. van der Bent, Βιβλιογραφία, σ. 447-508. Ἐν ἀρχῇ λέγονται γενικά τινα, παρατιθεμένον καὶ τῶν βιβλιογραφικῶν καταλόγων. Κατόπιν δίδεται ἡ βιβλιογραφία κατὰ τὰ κεφάλαια τοῦ βιβλίου, ἐκλεκτικῶς χαρακτήρος. Κυρίως ἐμφανίζονται αἱ ἀγγλικαὶ ἐκδόσεις, χωρὶς νὰ παραμελῶνται αἱ γαλλικαὶ καὶ γερμανικαὶ τοιαῦται. Ἐκτὸς τούτων συναντῶνται καὶ ὀλλανδικὰ τινα ἔργα, ἴσως λόγῳ τῆς προελεύσεως τοῦ συμπληροῦ τοῦ καταλόγου τούτου. Οὗτος προβαίνει καὶ εἰς παρατηρήσεις ἐπὶ βιβλίων τινῶν. Τὰ αὐτὰ βιβλία γράφονται εἰς διάφορα κεφάλαια.

Πίνακες—Ἐυρετήρια, σ. 509-524. Ἡ Ἐπιτροπὴ ἐπὶ τῆς Οἰκουμενικῆς Ἱστορίας (σ. 525).

Βεβαίως ὀλόκληρος ὁ δεῦτερος τόμος ἐνδιαφέρει ἡμᾶς τοὺς Ὀρθοδόξους. Τὸ ἰδιαιτερον περὶ τούτων κεφάλαιον εἰς ὀλίγας σελίδας ἀνακεφαλαιώνει τὰς σχέσεις αὐτῶν πρὸς τὴν οἰκουμενικὴν κίνησιν. Ἐκτὸς τούτου συναντᾷ τις καὶ διεσπαρμένως πληροφορίας περὶ τῶν Ὀρθοδόξων διὰ μέσου τοῦ βιβλίου. Οἱ πίνακες, ὁ γενικὸς καὶ ὁ κατὰ συγγραφεῖς τῆς βιβλιογραφίας, εἶναι κατὰ πολὺ βοηθητικαὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου. Εὐκόλως ἀνευρίσκει τις ἐκεῖθεν τὰ περὶ προσώπων, γενικῶς τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ τῶν κατὰ τόπους Ἐκκλησιῶν. Ὁ γράφων ὑπεβλήθη, κατόπιν τῆς ἀναγνώσεως τοῦ βιβλίου, εἰς τὸν ἐλάχιστον κόπον νὰ κατατάξῃ τὰ περὶ τῆς Ὀρθοδοξίας εἰς ἓν ὄλον, ὡς ἀκολούθως: Γενικά, εἴσοδος, συμμετοχὴ εἰς τὴν οἰκουμενικὴν κίνησιν — ΠΣΕ, σ. XV, 4, 14-15, 41, 55-56, 59, 84, 155, 156, 287-

309, 437. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Κύπρου δὲν καταγράφεται μεταξύ τῶν συμμετεχουσῶν Ἐκκλησιῶν εἰς τὴν α' γενικὴν συνέλευσιν τοῦ Ἀμστερδᾶμ (σ. 14, 55), ὡς καὶ ἡ Ἐκκλησία Ἀντιοχείας εἰς τὸ συνέδριον τῆς Λούνδ (σ. 55). Φύσις τοῦ ΠΣΕ, σ. 29-33, σημαντικὸν διὰ τοὺς Ὀρθοδόξους. Α' ἄρθρον-βάσις τοῦ ΠΣΕ, σ. 35. Κληῖρος-λαϊκοί, σ. 43. Συνέδρια κεντρικῆς-ἐκτελεστικῆς ἐπιτροπῆς, σ. 45. Σχέσεις ΔΙΣ-ΠΣΕ, σ. 53-54. Πάσης φύσεως συμβόλια Ἐκκλησιῶν, σ. 79-85, 98-99, 101. Ὁ ὁμολογιακὸς παράγων, σ. 118, 121, 127, 130, 134, 135, 139. Πίστις καὶ Τάξις, σ. 147, 155, 156, 158, 161, 166-168. Ἱεραποστολαί, σ. 183, 196-197. Διεκκλησιαστικὴ βοήθεια, σ. 208-209, 211-217, 220, 227-229. Κοινωνικὴ ἠθικὴ, σ. 236-237, 240, 249, 254-255, 258. Διεθνεῖς σχέσεις, σ. 264. ΡΚαθολικοί—Ὁρθόδοξοι, σ. 318, 323 ὑποσημ. 3, 325-326, 328, 331, 337 ὑποσημ. 1, 338, 340-343, 347-348. Ἐπισκέψεις, σ. 357-363. Νοοὶ δι' Ὁρθοδόξους, σ. 371. Ταϊζέ-Ὁρθόδοξοι, σ. 379-380. Οἰκουμενικὸν Ἰνστιτούτον, σ. 385. CIMADE, σ. 390. Ὁ παράγων τῆς ἀλλαγῆς, σ. 409. Οὐψάλα, σ. 414-415, 418-419, 437, 444.

Εὐχομαι ἢ εἰς τὰς ὀλίγας ταύτας σελίδας παρουσιάσας-ἀνάλυσας τοῦ περιεχομένου τοῦ δευτέρου τόμου τῆς Ἱστορίας τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως νὰ δίδῃ εἰς τὸν ὁμογενῆ ἀναγνώστην μίαν εἰκόνα τῆς σημαντικῆς ταύτης ἐκδόσεως. Εἰς δὲ τὸν γράφοντα τὴν ἀφορμὴν διὰ τὴν ἐν τῷ μέλλοντι συμπληρωμένην β' ἐκδοσιν τῆς ἰδικῆς του «Ἱστορίας τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως» (Ἀθήναι, 1964).

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Θ. ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ

Ἐκδόσεις τοῦ Ἰνστιτούτου τῶν Ἀνατολικῶν Σπουδῶν τῆς Πατριαρχικῆς Βιβλιοθήκης Ἀλεξάνδρειας, διπλοῦς ἀριθμὸς 17/18, Ἀνάλεκτα. Ἐκδίδεται ὑπὸ Ἐπιτροπῆς ἐν τοῖς Πατριαρχείοις Ἀλεξανδρείας, Ἀλεξάνδρεια: Τυπογραφεῖον τοῦ Ἐμπορίου, 1968/1969, σ. 200, μετ' εἰκόνων.

Περιεχόμενα. Ἰνστιτούτον Ἀνατολικῶν Σπουδῶν τῆς Πατριαρχικῆς Βιβλιοθήκης Ἀλεξανδρείας, σ. 3.

Θ. Δ. Μοσχονᾶ, Ἀναμνήσεις τοῦ Δωδεκανησιακοῦ Ἀγῶνος ἐν Ἀγγλίᾳ (1918-1922), σ. 5-56.

Σωφρονίου Εὐστρατιάδου, πρ. Μητροπολίτου Λεοντοπόλεως, Βυζαντινὰ Συνάξεις καὶ Νοοὶ ἐν οἷς αὐταὶ ἐτελοῦντο, σ. 57-66. Συνέχεια.

Γ. Κονιδάρη, Ὁ Ἑλληνισμὸς ἐν τῇ Οἰκουμένῃ, ἐν τῇ Ἱστορίᾳ καὶ τῷ Παρόντι (Ὁμιλία πρὸς Ρωταριανούς), σ. 67-77.

Ἰ. Χατζηανέστη, Μερικαὶ Ἀπορίαι ἐπὶ τῆς Παιδείας, σ. 78-87. Ἐξετάζονται οἱ δύο πόλοι περὶ τοὺς ὁποίους στρέφεται ἡ παιδεία (καὶ δὴ ἡ μέση): τὸ ἄτομον καὶ ἡ κοινωνία.

Δ. Θ. Μοσχονᾶ, Ἡ Στρατιωτικὴ Διάσπασις ἐν Βυζαντίῳ κατὰ τὸν ΙΑ' Αἰῶνα (ἀγγλιστί), σ. 88-97.

Διακ. Ἀθανασίου Παπᾶ, Εἰς Νέος Κατάλογος τοῦ Σκευοφυλακίου τῆς ἐν Χάλκῃ Ἱ. Μονῆς τῆς Ἁγίας Τριάδος, σ. 98-122. Ὁ νέος οὗτος κατάλογος κατηρτίσθη τὴν 17ην Μαρτίου 1958, ἐμπεριέχει 161 τεμάχια, δυνάμενα νὰ διακριθῶσιν εἰς τὰς ἀκολουθούς ομάδας: I. Ἱερὰ Ἀμφία, II. Ἱερὰ Σκευή, III. Ἱερὰ Εἰκόνες, Θῆκαι μετὰ Ἱ. Λειψάνων, IV. Λειτουργικὰ Βιβλία, V. Διάφορα Ἀντικείμενα. Ἴδε τοῦ ἴδιου σ. «Εἰς Χειρόγραφος Κατάλογος τοῦ Σκευοφυλακίου τῆς ἐν Χάλκῃ Ἱ. Μονῆς τῆς Ἁγίας Τριάδος», Πάνταινος 62 (1970) 253-260, φέρων τὴν χρονολογίαν 18 Ἀπριλίου 1845.

Β. Θ. Σταυρίδου, Τὸ Διάταγμα περὶ τῶν Ἀνατολικῶν Καθολικῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Β' Βατικανῆς Συνόδου, σ. 123-154. Μελέτη ἔχουσα τὰς ἐξῆς ὑποδιαιρέσεις: 1.

Εισαγωγή, 2. Σύντομος Ἀνάλυσις τῶν Περιεχομένων, 3. Πιθανὰ Προσθήκαι, 4. Κριτικὴ, 5. Βιβλιογραφία.

Π. Γεωργιάδου, Ἡ Ἑμμενος Διατήρησις τῶν Ἑλληνικῶν Γεωγραφικῶν Ὀνομάτων, (γαλλιστί), σ. 155-178.

Θ. Χρησίδης, Νέαι Ἀνακαλύψεις Ἐπιβεβαιῶσαι τὴν Ἀκμὴν τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀπὸ Κυρηναικῆς μέχρι Φεζάν (Εἰς Βάθη τῆς Ἐρήμου), σ. 179-183.

Χρονικά, σ. 184.

Πατριαρχικὴ Εὐαρέσκεια, (τῷ Θεοδώρῳ Δ. Μοσχονᾷ), σ. 185-186.

Ἐπιστολαὶ-Νέαι Ἐκδόσεις, σ. 187-189.

Συνέχεια Καταλόγου Χειρογράφων, σ. 190-196.

Ὁ παρῶν διπλοῦς τόμος τῶν Ἀναλκτικῶν (ἀρ. 17/18) περιέχει, ἐκτὸς ἄλλων καθὼς φρίνεται ἐκ τῶν ἀνωτέρω, καὶ μελέτας ἐνδιαφερούσας τὴν Θεολογικὴν ἐπιστήμην.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Θ. ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ

Association for Theological Education in the Near East (ATENE), Répertoire des Bibliothèques Théologiques du Proche et du Moyen-Orient, Beyrouth, 1969 (i), pp. 51.

Ἡ ἐπιτροπὴ ἐπὶ τῆς θεολογικῆς ἐκπαιδεύσεως ἐν τῇ ἐγγύς Ἀνατολῇ (ATENE) διὰ τοῦ δραστηρίου αὐτῆς ἐκτελεστικῷ γραμματέως πάστορος κ. Ἰωάννου-Μιχαὴλ Χόρνους ἐξέδωκεν ἐν θαυμάσιον ὄργανον — μέσον διὰ τὴν θεολογικὴν ἔρευναν τῆς περιοχῆς ἡμῶν ὑπὸ τὸν τίτλον «Κατάλογος τῶν Θεολογικῶν Βιβλιοθηκῶν τῆς Ἑγγύς καὶ Μέσης Ἀνατολῆς».

Ἐν αὐτῷ καταχωροῦνται αἱ κατ' ἐξοχὴν θεολογικαὶ βιβλιοθήκαι, περὶ τὰς 50 (σ. 3-18), καὶ αἱ γενικαὶ βιβλιοθήκαι, περὶ τὰς 20, αἱ περιλαμβάνουσαι θεολογικὰ ἔργα (σ. 19-27). Ἐἶτα ἀκολουθοῦν δύο παραρτήματα: Α', Περιγραφή τῶν συλλογῶν τῶν χειρογράφων, (τῶν μὴ ἑλληνικῶν, μολοντί εἰς συλλογὰς τινας γίνεται λόγος καὶ περὶ αὐτῶν) (σ. 29-37), καὶ Β', Ὅργανα-Μέσα προσπελάσεως εἰς τὰ θεολογικὰ περιοδικὰ, τὰ διατιθέμενα ἐν Λιβάνῳ (σ. 39-51) (ὑπὸ τῆς διδοῦς Ἑλπίδος Βίγγερ).

Γεωγραφικῶς αἱ βιβλιοθήκαι τοποθετοῦνται εἰς τὴν Αἴγυπτον, τὸ Ἰράκ, τὴν Ἰορδανίαν (κατελιημένην), τὸν Λίβανον, τὴν Συρίαν καὶ τὴν Τουρκίαν. Δι' ἐκάστην βιβλιοθήκην δίδονται βασικαὶ πληροφορίες, ὡς εἶναι ὁ τόπος, τὸ τηλέφωνον, ὁ χρόνος ἰδρύσεως, ὁ ἀριθμὸς τῶν βιβλίων, περιοδικῶν, χειρογράφων καὶ λοιπῶν, τὸ ὄνομα τοῦ διευθυντοῦ ἢ βιβλιοφύλακος, αἱ ἡμέραι, αἱ ὥραι καὶ ὁ τρόπος λειτουργίας, οἱ ἐντυποι ἢ πολυγραφημένοι ἢ ὑπὸ προετοιμασίαν κατάλογοι τῶν ἐν αὐταῖς ἐντύπων κ.λ. ἐκδόσεων καὶ ἄλλαι τινὲς παρατηρήσεις.

Εἰς τὴν χώραν ἡμῶν ἐμφανίζονται αἱ δύο θεολογικαὶ βιβλιοθήκαι: α') τοῦ Οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου καὶ β') τῆς Χάλκης (σ. 18), καὶ αἱ γενικαὶ βιβλιοθήκαι: α') τοῦ ροβερτείου κολλεγίου, β') τοῦ ὀλλανδικοῦ ἰνστιτούτου καὶ γ') τοῦ γερμανικοῦ ἰνστιτούτου: (σ. 26-27). Ἐκ τῶν 50 περίπου θεολογικῶν βιβλιοθηκῶν τῆς ὅλης περιοχῆς ὀρθόδοξοι εἶναι: α') τοῦ πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας, ἐν Ἀλεξανδρείᾳ (σ. 7), β') τοῦ πατριαρχείου Ἱεροσολύμων, ἐν Ἱεροσολύμοις (σ. 9), γ') τῆς ἐκκλησιαστικῆς σχολῆς τῆς μονῆς τοῦ Μπελεμεντίου (σ. 14), καὶ δ'-ε') αἱ δύο προαναφερθεῖσαι ἐν Τουρκίᾳ (σ. 18), σύνολον πέντε βιβλιοθήκαι, τὸ ἐν δέκατον περίπου τούτων, πρᾶγμα ὅπερ εἶναι ἐνδεικτικὸν τοῦ βαθμοῦ τῆς ἐπιστημονικῆς ἐπιδόσεως τῶν ἡμετέρων εἰς τὸν χώρον τῶν ἀρχαίων πατριαρχείων τῆς Ἀνατολῆς, τῆς Ἀλεξανδρείας, τῆς Ἀντιοχείας καὶ τῶν Ἱεροσολύμων. Διὰ τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου καταποπιστικὴ ἴσως νὰ εἶναι καὶ ἡ μελέτη τοῦ γράφοντος «Αἱ ἐν τῷ Οἰκουμενικῷ Πατριαρχεῖῳ Βιβλιοθήκαι καὶ Ἀρχεῖα», Ἀλεξάνδρεια, 1967 καὶ ἐν τῷ ἔργῳ «Ἱστορία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου», Ἀθήναι, 1967, σ. 111-119 (σ. 18).

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Θ. ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ

BIBLIA HEBRAICA STUTTGARTENSIA
(ἐκδότηι K. Elliger et W. Rudolph)

Ἡ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1968 ἐκδιδόμενη νέα, πλήρως ἀναθεωρηθεῖσα ἔκδοσις τῆς BIBLIA HEBRAICA ὑπὸ τῆς ἐν Στουτγκάρδη Βιβλικῆς Ἐταιρείας, φέρει τὸν τίτλον Biblia Hebraica Stuttgartensia καὶ ὅπως ἤδη ἐσημειώθη ἄλλοτε (ἐν Θεολογίᾳ τομ. ΛΘ, 303 ἐξ.) τελεῖ ὑπὸ τῆν ἐπιστημονικὴν εὐθύνην τῶν διαπερπεῶν Καθηγητῶν κ. κ. K. Elliger καὶ W. Rudolph.

Μέχρι τοῦδε ἐξεδόθησαν μετ' ῥυθμὸν δύο τεύχη κατ' ἔτος. Ἐκτὸ συνολικῶς τεύχη. Ταῦτα εἶναι, κατὰ σειρὰν ἐκδόσεως:

«Ἡσαΐας» (1968), «Γένεσις» (1969), «Ψαλμοὶ» (1969), «Δώδεκαπρόφητον» (1970), «Ἱερεμίαις» (1970), «Ἰεζεκίηλ» (1971), «Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ» καὶ «Κριταί» (1972), «Ἀριθμοὶ καὶ Δευτερονόμιον» (1972).

Ἡ ἔκδοσις τοῦ «Ἡσαΐου» παρουσιάσθη εἰς τὴν «Θεολογίαν» (ἐνθ' ἄν.), ἡ τῆς «Γενέσεως» καὶ τῶν «Ψαλμῶν» ὁμοίως ἐν τῇ «Θεολογίᾳ» (ἐνθ' ἄν.).

10. **רשע רתי רפפ**. Liber XII Prophetarum, ὑπὸ K. Elliger, Stuttgart 1970, X + 96.

Τὸ μασωριτικὸν κείμενον τῶν δώδεκα ἑλασσόνων προφητῶν προητοίμασεν ὁ ἐκ τῶν συνεχδοτῶν τῆς BHS ὁμότιμος Καθηγητῆς τῆς Εὐαγγελικῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Τιβίγγης κ. Karl Elliger.

Ὁ ἔρευνητῆς οὗτος καὶ κριτικὸς τοῦ κειμένου ἔχει εἰς τὸ ἐνεργητικὸν του πολλὰς ἐρμηνευτικὰς ἐργασίας, ἐκ τῶν ὁποίων, κρίνοντας τὴν παροῦσαν ἔκδοσιν, ἐνθυμούμεθα τὸ ὑπόμνημα, ὅπερ ἐφιλοπόνησεν εἰς τοὺς ἐξ ἐκ τῶν δώδεκα μικρῶν προφῆτας (Atd 25, Göttingen 1959⁴), ἧτοι Ναούμ, Ἀβραακούμ, Σοφονίαν, Ἀγγαῖον, Ζαχαρίαν καὶ Μαλαχίαν. Μνημονεύομεν τὸ ὑπόμνημα τοῦτο, ἵνα καταστήσωμεν σαφές εἰς τοὺς ἀναγνώστας τῆς «Θεολογίας», ὅτι ἡ κριτικὴ ἔκδοσις τοῦ μασωριτικοῦ κειμένου ἀπαιτεῖ, ὅπως ὁ κριτικὸς εἶναι καὶ πεπειραμένος ἐρμηνευτῆς. Ταῦτα τὰ προσόντα συγιεντροῦ ἀσφαλῶς ὁ καὶ δι' ἡμᾶς σεβαστὸς καθηγητῆς K. Elliger.

Ὁ ὑπογράφων ἐνθυμεῖται, ὅτι, καίτοι τὸ πρῶτον τεύχος τῆς νέας ἑβραϊκῆς Βίβλου ἐξεδόθη τὸ ἔτος 1968, ἡ σχετικὴ ἐργασία ἤρχισεν ἀμέσως μετὰ τὸ 1960. Ἐναντιμνησχομαί τούτου, διότι ἰσχύει παρ' ἡμῶν, καὶ περὶ ἐρευνητικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν σπουδαίων τὸ ὀλέθριον «ἄμ' ἔπος ἄμ' ἔργον».

Εἰς τὸ κριτικὸν ὑπόμνημα τῆς παρουσιαζομένης ἐκδόσεως καταλαμβάνει μεταξὺ τῶν ἀρχαίων μεταφράσεων ἰδιαιτέραν θέσιν, μετ' ἄσυχνὰς παραθέσεις τῆς μεταφράσεως τῶν Ο', οὕτως ὥστε ὁ χρησιμοποιοῦν τὴν ἔκδοσιν τούτων γνωρίζει εἰς κάθε στίχον, ἐὰν ὑπάρχη καὶ ποία εἶναι ἡ διαφέρουσα ἀνάγνωσις τῆς ἑλληνικῆς μεταφράσεως.

Προσέτι τὸ κριτικὸν ὑπόμνημα βριθεὶ διορθώσεων τοῦ κειμένου, αἱ ὁποιαὶ εἶναι προῖον τῆς ἐπὶ μακρὰ ἔτη ἀναπτυχθείσης κριτικῆς τοῦ κειμένου εἰς περιοδικὰ καὶ ὑπομνηματὰ. Αἱ ἀναγνώσεις αὗται, συλλεγεῖσαι καὶ ἀξιολογηθεῖσαι παρατίθενται ἀνὰ μία ἢ δύο κατὰ περίπτωσιν. Τοῦ κριτικοῦ ὑπομνήματος προτάσσονται παραπομπαί εἰς τὴν μικρὰν καὶ τὴν μεγάλην μασώραν, δηλαδὴ εἰς τὰς κριτικὰς παρατηρήσεις τῶν Μασωριτῶν. Εὐτυχῶς ἡ προβλεπομένη εἰς ἰδιαιτέρους τόμους ἔκδοσις τῆς μασώρας ὑπὸ τοῦ G. E. Weil ἤρχισεν, ὕστερον ἀπὸ μακρὰν καθυστέρησιν, ἐκδιδόμενη (Massoran gedoleh tuxta Codicem Leningrandensem B 19a, vol. I Catalogi (Rom 1971)).

8. **לְבִרְמִיָּה**. Liber Jeremia, ὑπὸ W. Rudolph, Stuttgart 1970, σ. X + 116.

Τὴν νέαν κριτικὴν ἔκδοσιν τοῦ μασωριτικοῦ κειμένου τοῦ προφήτου Ἱερεμίου προητοίμασεν ὁ ἕτερος τῶν συνεκδοτῶν καθηγητῆς κ. W. Rudolph ἐπὶ τῶν κατευθύνσεων, αἱ ὁποῖαι ἐσημειώθησαν ἤδη εἰς τὰ προηγηθέντα τεύχη.

9. **לְבִיחֵי**. Liber Ezechiel, ὑπὸ K. Elliger, Stuttgart 1971, σ. X + 95.

Τὸ βιβλίον τοῦ προφήτου Ἰεζεκιὴλ προητοίμασεν ὁ ἐκ τῶν συνεκδοτῶν ὁμότιμος καθηγητῆς K. Elliger, ἀποδεικνύων διὰ τῆς ἀκταπονήτου δραστηριότητός του καὶ τῆς ἀψόγλου πραγματικοποιήσεως τοῦ σπουδαιότητος τούτου ἔργου ὅτι οἱ ὁμότιμοι καθηγηταί, ἀπηλλαγμένοι τῶν χρονοβόρων ὑποχρεώσεων τῶν ἐν ἐνεργείᾳ καθηγητῶν, προσφέρουν τὴν σοφίαν καὶ τὴν πείραν αὐτῶν εἰς τὴν παγκόσμιον ἐπιστημονικὴν κοινωνίαν.

Αἱ ἀρχαὶ καὶ αἱ κατευθύνσεις, αἱ ὁποῖαι ἀκολουθοῦνται ἐνταῦθα, εἶναι αἱ εἰς τὰ προσημειωθέντα τεύχη τῆς BHS σημειωθεῖσαι. Ἰδίως θαυμάζει τις τὸν κριτικὸν ὀπλισμὸν τοῦ κειμένου, ὁ ὁποῖος παρέχει σπουδαίας ἀφορμὰς πρὸς μίαν νέαν μελέτην τῶν διαφορῶν τῆς μεταφράσεως τῶν Ο' ἀπὸ τοῦ μασωριτικοῦ.

Πρέπει νὰ θεωρῆται βέβαιον ὅτι ἡ ἔκδοσις αὕτη θὰ ἐπηρεάξῃ τὰς παλαιοδιαθηκικάς σπουδὰς ἕως καὶ τοῦ τέλους τοῦ αἰῶνος μας τουλάχιστον.

4. **יְהוֹשֻׁעַ וְיֹדֵעִים**. Josna et Judices, ἀπὸ R. Meyer, Stuttgart 1972, σ. X + 89.

Ἐκ τοῦ καθηγητῆς Rudolph Meyer, γνωστὸς ἐβραϊστῆς, προητοίμασε τὴν κριτικὴν ἔκδοσιν τοῦ παρόντος τεύχους, τὸ ὁποῖον περιλαμβάνει τὸ βιβλίον τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ καὶ τὸ βιβλίον τῶν Κριτῶν. Μία ταχεῖα ἐπισκόπησις τοῦ κριτικοῦ ὑπομνήματος ἄγει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι πλῆθος φράσεων δὲν μεταφράσθησαν ὑπὸ τῶν Ο' καὶ ὅτι εἰς μικρότερος ἀριθμὸς φράσεων, ἀπαντωμένων εἰς τοὺς Ο' ἠλλείπουν ἀπὸ τοῦ μασωριτικὸν κείμενον, ἐντεῦθεν δὲ καὶ χαρακτηρίζονται ὡς προσθήκαι.

Ἡ κριτικὴ ἐργασία τοῦ κ. Meyer παρέχει νέας ἀφορμὰς πρὸς δραστηριοποιήσιν τῶν μὲ τὸ κείμενον τῆς μεταφράσεως τῶν Ο' ἀσχολουμένων καὶ παρ' ἡμῖν.

Ἄξιον ἰδιαίτερας προσοχῆς εἶναι τὸ γεγονός, ὅτι ἀπὸ τοῦ μετὰ χεῖρας τεύχους ἡ ἐκτύπωσις τοῦ δαπανηροτάτου τούτου ἐγχειρήματος ἀνελήφθη ὑπὸ τῆς «Γερμανικῆς Ἑταιρείας Ἑρευνῶν» (Deutsche Forschungsgemeinschaft). Ἡ συμμετοχὴ αὕτη τῆς ὡς ἄνω ἐταιρείας, ἡ ὁποία τόσα προσέφερε καὶ προσφέρει διὰ τὴν προώθησιν τῶν ἐρευνῶν ἐν Γερμανίᾳ, συνιστᾷ παράδειγμα πρὸς μίμησιν καὶ ἀπόδειξιν ὅτι εἰς τὰς χώρας μὲ παράδοσιν εἰς τὴν ἔρευναν δὲν παραμελεῖται καὶ ἡ ἐνίσχυσις τῶν ἐρευνῶν εἰς τὰς πνευματικὰς λεγομένους ἐπιστήμας.

3. **בְּמִדְבָּר דְּבָרִים**. Numeri et Deuteronomium, ὑπὸ W. Rudolph et J. Hempel, Stuttgart 1972, σ. X + 145.

Τὸ ἐσχάτως ἐκδοθὲν τεύχος περιλαμβάνει τὸ βιβλίον τῶν Ἀριθμῶν προητοιμασθὲν ὑπὸ τοῦ W. Rudolph καὶ τὸ τοῦ Δευτερονομίου, προητοιμασθὲν ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου J. Hempel.

ΗΛΙΑΣ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

Basileiades, N. P. Markos o Evgenikos kai e Enosis ton Ekklesion (Mark Eugenicus and the Union of Churches). Athens: Editions of the Theological Brotherhood «SOTER», 1972, pp. 246, hardbound.

To the scarcity of bibliography regarding the Greek participation in and contribution to the Florentine Council (1438-1439) the book in question is a welcome addition.

Evidently, the author's aim was to present a general popular survey and introduction to the subject, which is little known. He concentrates on the personality of Mark of Ephesus, his social and ecclesiastical activities before and after the Council as well. However, his treatment of Mark's activities at Ferrara and Florence and of his relations with the leading personalities is surprisingly unsatisfactory and poor (pp. 41-49, 65-133). The reason for such a poor treatment is that Basileiades does not use the sources directly, but only through modern writers: p. 57, n. 7; p. 61, n. 13; p. 62, n. 15; p. 63, n. 17; p. 73, n. 8,9,11; p. 74, n. 13; p. 76, n. 20; p. 80, n. 27; p. 115, n. 25, 27; p. 122, n. 38; p. 146, n. 21; p. 148, n. 28; p. 153, n. 33; p. 165, n. 14,16; p. 166, n. 18; p. 209, n. 16.

He does not utilize John Eugenicus and Agallianos at all, nor is he aware of the new critical edition of Syropoulos by V. Laurent (Paris, 1971) and other basic bibliography. He uses Syropoulos, Grumel and Petit through Fr. Schmemmann (p. 31).

The author's references are, on the other hand, inaccurate, incomplete and unchecked: p. 44, n. 8; p. 56, n. 6; p. 71, n. 4,5; p. 73, n. 11; p. 76, n. 20; p. p. 81, 83, n. 30; p. 115, n. 25, 26, 27; p. 117, n. 31, 32; p. 162, n. 11, 12; pp. 168,199, n. 3.

His criticism against the Emperor John VIII's policy and role at the Council goes to extremes. B's conclusion that the Emperor was not aware of the damage to the Orthodox Church by the union; that he lacked political wisdom and maturity (pp. 58-60, 74, 242); that he was worthless and mindless, is not actually corroborated by the sources. John VIII was simply a victim of the union tragedy and of his contemporary political crises.

The author's treatment of Bessarion is too narrow and unfair (pp. 200ff) because he entirely overlooks Bessarion's humanistic and philosophical background, which played a great role in his unionist efforts (see the reviewer's Ph. D. dissertation on Mark Eugenicus and the Council of Florence: A historical re-evaluation of his personality. Fordham University, 1973, to be published shortly).

Basileiades' statement that the Greek Revolution in 1821 would not have been possible without Mark Eugenicus (pp. 219-220) is an exaggeration. In addition, his criticism against the Ecumenical movement and the Roman Catholic Church is quite strong and unfair (pp. 225-229). On the other hand, his generalizations in respect to the moral and doctrinal corruption of Catholicism and Protestantism are dangerous and do not promote the contemporary interchurch relations and reunion efforts (pp. 228-231, 234-238).

The value of the book lies in its nature as a general introduction to the subject for the non-specialists.

CONSTANTINE N. TSIRPANLIS